In colecția
Biblioteca pentru toți

N. G Cernîșevski	Pagini alese
A. I. Herțen	Cine-i de vină?
A. Konstantinov	Bai Ganiu

*

Anton Pann	Pagini alese, 2 vol.
I. Creangă	Povești și Povestiri
I. L. Caragiale	Momente și schițe, 2 vol.

Prețul Lei 4

ARISTOFAN * NORII

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

ARISTOFAN

NORII

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

ARISTOFAN

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

ARISTOFAN

NORII

In romîneşte de
ŞTEFAN BEZDECHI şi DEMOSTENE BOTEZ

Cu o prefaţă de
academician prof. C. I. BALMUŞ

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

PREFAȚĂ

Cel mai cunoscut reprezentant al comediei vechi grecești și singurul dintre poeții comici din acea vreme de la care ne-au rămas mai multe comedii a fost poetul Aristofan.

După puținele informații pe care le avem, Aristofan s-a născut în anul 446 î. e. n. și era fiul țăranului Filip din dema Kydathenaion, care aparținea tribului Pandionis al Atenei. Tatăl său, Filip, era un țăran atic cu o mică proprietate de pămînt. După un pasaj din comedia Aharnienii *se pare că tatăl său primise un lot de pămînt în insula Egina, în calitate de* cleruh [1], *cu ocazia expulzării Egineților în anul 431. Poetul Aristofan era, deci, de origine atică și, după diferitele informații din comediile sale, se vede limpede că își petrecuse copilăria la țară, în mediul țărănimii atice. Comediile sale sînt pline de aluzii la viața țăranilor atici și reflectă cunoașterea directă*

---

[1] Cleruh era cetățeanul atenian care primea un lot de pămînt dincolo de granițele Aticii, de preferință pe teritoriile statelor care făceau parte din liga maritimă ateniană. Cleruhiile erau, deci, colonii militaro-agricole. Ele erau strîns legate de metropole (adică de orașele din care erau trimiși acei cetățeni numiți cleruhi). In secolul al V-lea, î.e.n., mai ales pe vremea lui Pericle, au fost întemeiate multe cleruhii (colonii).

atît a țărănimii atice, legată de vechile obiceiuri și tradiții, cît și a păturilor de mijloc ale democrației urbane.

Aristofan și-a făcut educația între anii 431 și 427, adică în primii ani ai războiului peloponeziac. Din operele sale se vede limpede că el a cunoscut bine poezia veche, cît și pe cea contemporană. Se constată ușor că citise poeziile liricilor Stesihoros, Pindar și Simonide, că studiase temeinic pe tragicii greci de la Eshyl pînă la contemporanul său Euripide, pe care-l critica în chip atît de sever.

Destul de timpuriu, încă de la vîrsta de nouăsprezece ani, în anul 427, Aristofan și-a pus în lumină talentul său literar prin reprezentarea primei sale comedii, Benchetuitorii, în care vizează problema educației, satirizînd cu vehemență educația sofistică din vremea lui. Cu această comedie a obținut premiul al doilea la concursul din anul arătat. In anul următor, în 426, a obținut premiul întîi, drept rezultat al succesului avut de comedia sa Babilonienii, în care atacase cu toată violența politica din vremea sa, în fruntea căreia se afla Cleon, conducătorul partidului radical-democratic, dușman înrăit al păcii. In anul 425, în comedia Aharnienii el a satirizat pe acei care susțineau războiul înverșunat dus împotriva peloponezienilor. Totuși, la marile Dionisii din anul 423, cu prilejul reprezentării celebrei sale comedii Norii, Aristofan a avut un insucces: a căpătat premiul al III-lea, deoarece în această piesă a atacat pe sofiști.

Activitatea literară a lui Aristofan a fost bogată. Antichitatea a cunoscut vreo 44 de comedii ale acestui mare poet, de la care au ajuns pînă la noi numai unsprezece, și anume: Aharnienii, Cavalerii, Norii, Viespele, Pacea, Lysistrata, Thesmophoriile, Broaștele, Adunarea femeilor și Plutos. Comediile sale oglindeau problemele sociale și politice ale vieții contemporane și constituiau o mare forță social-politică de luptă împotriva războiului dus de partidul radical democratic[1], de luptă pentru pace și pentru bunăstare și mulțumire a țărănimii și a micilor meseriași și negustori. In două din comediile sale, păstrate pînă astăzi, în Thesmophoriile și în Broaștele, el a pus problema artei poetice. Astfel Aristofan este primul critic literar din antichitate și, atît prin conținutul operelor sale, cît și prin aprecierile făcute în acest domeniu, el s-a dovedit a fi un scriitor realist, adînc legat de poporul său. Ultimele sale două comedii, Adunarea femeilor și Plutos, le-a lăsat fiului său Araros să le reprezinte, pentru ca publicul atenian să-l poată cunoaște. Comedia Plutos a fost reprezentată în anul 388. Poetul Aristofan se pare că a murit în anul 386.

Pentru cunoașterea condițiilor sociale în care acest mare poet comic și-a desfășurat activitatea sa literară, trebuie să amintim că el a trăit în perioada cea mai furtunoasă a istoriei ateniene, în timpul războiului peloponeziac. De aceea, în comediile sale s-au oglindit, în largă măsură, marile evenimente ale acestei zbuciumate epoci din istoria Atenei.

Războiul peloponeziac a fost rezultatul unor adînci contradicții economice și politice între Atena și Sparta, contradicții care, în timpul celor douăzeci și șapte de ani cît a durat acest mare război, s-au adîncit și au dus lumea greacă la o criză apăsătoare. Statele peloponeziene erau interesate în comerțul cu cereale al Siciliei. Atena ținea, în schimb, cele mai strînse legături comerciale cu cetățile polis-uri) de pe coasta de nord-

[1] Grupa radical-democratică din Atena în a doua jumătate a secolului al V-lea î.e.n. era alcătuită din meseriașii și negustorii bogați, marii stăpîni de sclavi din vremea aceea, care aveau interesul să ducă o politică externă agresivă, de cotropire a celorlalte state grecești. Țărănimea atică era însă foarte nemulțumită de război, pentru că năvălirile oștilor spartane pe teritoriul Aticii îi aduseseră grozave suferințe. Aristofan era adînc legat de interesele țărănimii atice și ale păturilor de mijloc ale democrației sclavagiste orășenești, de aceea el lupta cu entuziasm pentru pacea, pentru bunăstarea țărănimii atice.

vest a Pontului Euxin; cu toate acestea, însă, avea tot interesul de a nu pierde legăturile comerciale cu vestul, întrucît legăturile ei cu regiunea Pontului puteau fi întrerupte din cauza strîmtorilor Hellespontului și ale Bosforului. Statele peloponeziene urmăreau să distrugă hegemonia atică, avînd convingerea că aceasta constituia o mare primejdie pentru ele.

In vreme ce Atena era un stat democratic sclavagist, Sparta era un stat sclavagist aristocratic, de care Corintul și Megara erau strîns legate. Pretextul principal pentru războiul ligii peloponeziace cu Atena a fost ciocnirea statului atenian cu rivalii săi comerciali, Corintul și Megara. Primul motiv al războiului a fost amestecul Atenei în lupta dintre Corcyra și Corint. Atena era de partea Corcyrei, insulă cu o flotă însemnată în partea de vest a Greciei, în drumul spre Sicilia. Astfel, Corcyra a intrat în liga maritimă atică, fapt care a ascuțit rivalitatea dintre Atena și Corint. Al doilea motiv a fost legat tot de Corint. Colonia corintiană Potidea fusese nevoită să intre în liga maritimă atică, ceea ce a făcut să crească dușmănia dintre Atena și Corint. Sub influența corintienilor, cetatea Potidea din regiunea chalcidică a ieșit din liga atică, fapt care a silit pe atenieni să ia măsuri energice împotriva răscoalelor de pe coasta tracică și să împresoare Potidea. Lacedemonienii, după aceste evenimente din anul 432 î.e.n., au convocat la Sparta, în toamna anului 432, o adunare a aliaților, în care s-a cerut începerea imediată a războiului împotriva Atenei, război care s-a dezlănțuit în primăvara anului 431.

In a doua jumătate a secolului al V-lea î.e.n., pe măsură ce munca devenea o activitate rezervată tot mai mult sclavilor, criza economică a statului atenian creștea tot mai mult. Friedrich Engels a arătat că: „o dată cu dezvoltarea industriei și comerțului avu loc acumularea și concentrarea bogățiilor în puține mîini și sărăcirea masei de cetățeni liberi, cărora nu le mai rămăsese decît să aleagă: sau să se apuce de meșteșugărie și să facă astfel concurență robilor prin munca lor proprie, ceea ce trecea drept înjositor, rușinos și nu prea făgăduia mare succes, sau să cadă în mizerie. Siliți de împrejurări, ei au ales această din urmă cale și, deoarece ei constituiau masa populației, au dus astfel la ruină întregul stat atenian.“ [1]

In timpul crizei societății sclavagiste atice, datorită creșterii producției sclavagiste și a relațiilor bănești, numărul proprietarilor particulari a crescut an cu an, fapt care a dus la intensificarea maximă a grijii pentru interesele materiale individuale, la dezvoltarea puternică a individualismului în societatea cetății antice. Războiul peloponeziac a ascuțit contradicțiile existente în democrația atică și a împins cu violență cetatea atică spre descompunere, ale cărei manifestări concrete au fost ruinarea micilor producători, răscoala sclavilor, egoismul feroce al celor bogați și atentatele împotriva orînduirii de stat. Schimbările produse în baza societății atice au adus schimbări importante în suprastructura acestei societăți. Astfel au apărut teoriile sofistice, teorii sociale care s-au ivit pe baza creșterii marii proprietăți particulare a stăpînilor de sclavi, marii proprietari și marii comercianți. Marii proprietari de pămînt și țărănimea își pierdură însemnătatea lor economică și politică. In locul lor se ridicase pătura marilor meșteșugari și negustori, puterea banului fiind atunci hotărîtoare. In centrul atenției sofiștilor se afla omul individual, deoarece individul constituia pentru sofiști izvorul independent și creator al normelor morale. Sofiștii au încercat să revoluționeze mentalitatea greacă, distrugînd vechea ideologie tradițională și înlocuind-o cu ideologia bazată pe succesele individuale. Ei stabileau o singură realitate: individul și interesele lui practice. Pînă atunci, în educație aveau un rol important muzica și gimnastica, în conformitate cu nevoile sociale ale lumii de atunci. Muzica era necesară pentru ceremoniile religioase, gimnastica pentru pregătirea militară a tineretului și purtarea războaielor. Noii das-

[1] Friedrich Engels: „Originea familiei, a proprietății private și a statului“ (Nașterea statului atenian).

căli, sofiştii, aşa-numiţii „profesori de înţelepciune", reprezentanţi ai concepţiei individualiste a păturilor plutocraţiei comercialo-meşteşugăreşti, predau acele cunoştinţe prin care orice individ din păturile comercialo-meşteşugăreşti putea să izbutească în viaţa lui. Prelegerile noilor dascăli erau plătite, căci ei, ca nişte negustori, căutau să-şi prezinte marfa lor pe pieţele noi de desfacere, ei fiind cei dintîi care au aplicat principiul schimbului la munca intelectuală. Izbînda practică în viaţă depindea atunci de darul vorbirii, de puterea de convingere. De aceea, în această epocă s-a dezvoltat la maximum practica retoricii.

In aceste condiţii, Protagoras (481-411 î.e.n.) a fost promotorul mişcării sofistice, pe baza celebrei sale afirmaţii: „Omul este măsura tuturor lucrurilor", afirmaţie care constituia ideea motrice a concepţiei sofistice despre viaţă, fundamentul subiectivismului. După concepţia lui Protagoras nu exista adevăr valabil pentru toţi, căci lucrurile sînt aşa cum le înţelege fiecare, percepţiile fiind deosebite de la individ la individ. După cum ne informează Diogene Laerţiu (autorul unei istorii a filozofiei greceşti, care a trăit în prima jumătate a secolului al III-lea e.n.), Protagoras a afirmat cel dintîi că pentru orice lucru există două temeiuri opuse unul altuia, punînd astfel bazele antilogiei. El voia să spună că doi oameni pot susţine cu aceeaşi dreptate două păreri deosebite despre orice lucru.

Cei mai mulţi dintre sofişti, în frunte cu Protagoras, erau moştenitorii teoriilor materialiste ale filozofilor ionieni şi adepţii concepţiei dialectice a lui Heraclit. De aceea ei erau atei, luptau împotriva miturilor şi împotriva tradiţiilor religioase. De asemenea, sofiştii au activat cu mare energie pentru desfiinţarea autorităţii legii tradiţionale şi au căutat alt izvor al legii în natura umană, întrucît teoria dreptului natural era pentru ei cea mai puternică pîrghie în lupta pentru emanciparea socială. In felul acesta, sofiştii au pus într-o ascuţită antiteză teoria dreptului natural (physis) cu aceea a dreptului tradiţional (nomos). Dreptul natural însemna pîrghia cea mai puternică a luptei de emancipare a păturilor meşteşugăreşti

şi negustoreşti împotriva dreptului tradiţional, pe care se baza clasa aristocraţiei sclavagiste. In timp ce nomos însemna legea scrisă, tradiţia seculară a cetăţii din vremea arhaică, şi constituia o noţiune statică, physis însemna forţa în creştere şi era o noţiune dinamică, al cărei conţinut exprima individualismul, ridicat la rangul de principiu social de dezvoltare a lumii elenice în a doua jumătate a secolului al V-lea î.e.n.

Faptul că învăţămîntul sofistic era plătit a stîrnit în rîndurile filozofilor idealişti, reacţionari, de la sfîrşitul secolului al V-lea î.e.n. şi la cei din secolul al IV-lea o mare antipatie. Socrate, Xenofon, Platon şi alţii îi considerau pe sofişti drept negustori, oameni iubitori de cîştig, cu o înţelepciune aparentă şi înşelătoare. Sofiştii se preocupau în mod deosebit de retorică, adică de tehnica vorbirii cu măiestrie în public, pentru a convinge pe ascultători; ei cultivau eristica, adică arta discuţiei, şi aveau, în acelaşi timp, un deosebit interes pentru problemele de stilistică, întrucît au fost primii care s-au ocupat de dezvoltarea prozei literare atice.

Doctrinele sofistice s-au răspîndit mai ales în păturile înstărite ale marilor meseriaşi şi negustori, pentru care viaţa colectivă a cetăţii devenise o povară, datorită contradicţiei dintre dezvoltarea proprietăţii particulare şi orînduirea tradiţională a cetăţii atice.

Masa de bază a demos-ului[1] rămase păstrătoare tradiţiilor polisului. Aşa se explică pentru ce poetul comic Aristofan, ataşat maselor largi ale poporului atic, manifesta o deosebită antipatie faţă de sofişti, cum se dovedeşte în comediile sale, mai ales în Norii. In legătură cu demosul, e necesar să aducem o precizare. Ştiinţa istorică sovietică a lămurit problema claselor în lumea veche greacă. Clasele fundamentale erau sclavii şi stăpînii de sclavi, iar clasa nefundamentală era clasa micilor producători, alcătuită din ţărani şi mici meseriaşi. Această

[1] Masele largi populare (ţărănimea atică, micii negustori şi meseriaşi).

clasă, după cum arată istoricul sovietic Utcenko, era condamnată, prin dezvoltarea modului de producţie, la îngroşarea rîndurilor lumpenproletariatului antic. Demosul atenian din epoca înfloririi Atenei, pînă la războiul peloponeziac, nu reprezenta o categorie socială unitară şi omogenă. În demosul atenian intrau pe de o parte proprietarii de pămînt mici şi mijlocii (ţărănimea atică), iar pe de altă parte elemente orăşeneşti felurite: negustori, meseriaşi, stăpîni de ateliere, vîslaşi şi personal inferior al flotei, lumpenproletariatul orăşenesc.

După moartea lui Pericle (septembrie 429), grupa radical-democratică reprezenta cu mare forţă pătura meşteşugarilor şi negustorilor bogaţi. Această grupă ducea o politică externă agresivă, care făcea să crească tot mai mult contradicţia dintre sat şi oraş şi întreţinea o atmosferă de război, cu scopul de a cotropi alte cetăţi şi în folosul minorităţii exploatatoare, în fruntea căreia se afla Cleon, „cel mai violent dintre cetăţeni", cum îl caracteriza Tucidide. Cleon a căzut în toamna anului 422 în bătălia de la Amfipolis, o dată cu spartanul Brasidas. După el a venit la conducere Hyperbolos, apoi Alcibiade, iar după acesta Cleofon.

Poetul Aristofan, trăind intens aceste evenimente grele ale patriei sale, era un adversar intransigent al grupei radical-democratice, care ducea o politică externă agresivă şi, totodată, un adversar neîmpăcat al oligarhiei şi spartanofiliei aristocratice. În acelaşi timp, el era adînc ataşat de ţărănimea atică, total nemulţumită de grozăviile aduse de război, şi lupta cu toată dragostea pentru pace şi pentru fericirea maselor largi ale patriei sale. Aceste realităţi se oglindesc în comediile sale politice, în Aharnienii, Cavalerii, Pacea şi Lysistrata. Aristofan manifestă o deosebită prietenie faţă de iubitorii de pace ca Dikaiopolis din Aharnienii, Strepsiade din Norii, Trigaios din Pacea etc. Aristofan a fost adversarul oligarhiei. La el găsim numai simpatie faţă de masele populare, un ataşament profund faţă de principiile democraţiei maselor largi populare. El critica pe agenţii nedemni ai statului atenian, pe sicofanţi,

pe delapidatori şi pe oratorii mincinoşi, luînd apărarea poporului.

Pentru ca cititorii noştri să poată înţelege bine o comedie atică, socotim că este necesar să arătăm pe scurt bazele folclorice şi structura unei astfel de comedii.

Comedia s-a format mai tîrziu decît tragedia. Pînă pe la 486 î.e.n., ea intra în compoziţia serbărilor dionisiace numai ca un joc popular ritual. Jocurilor arhaice şi grosolane ale serbărilor fertilităţii li s-au adăugat mai tîrziu, în comedie, cele mai complicate probleme sociale şi culturale care stăteau în faţa societăţii greceşti. Aristotel arăta că începutul comediei îşi avea baza în rudimentarele cîntece falice. Acele cîntece falice se executau în procesiunile făcute în cinstea zeilor fertilităţii, mai ales în cinstea lui Dionysos. Cu ocazia unor astfel de procesiuni erau reprezentate scene mimice comice, în care elementul predominant consta din glume şi cuvinte de ocară la adresa diferiţilor cetăţeni. Ţăranii atici, înşelaţi sau insultaţi de vreun orăşean, se îndreptau noaptea în grupuri spre oraş pentru a-şi bate joc de orăşeanul respectiv. Cei care alcătuiau corul erau mascaţi, îmbrăcaţi în costume fantastice, în chip de păsări, de capre sau de alte animale, aspecte care s-au păstrat în bună parte în comedia atică.

Comedia atică, întocmai ca şi tragedia, era compusă din părţi cîntate, acompaniate de muzică, şi din părţi recitate. Părţile comediei sînt următoarele: prologul, parodosul, parabaza, agonul şi exodosul.

Prologul conţine nu numai expunerea piesei, ci şi o parte din acţiune. Parodosul e mai dezvoltat decît acel al tragediei. Aici corul are rolul de a aţîţa pe actori la luptă. Membrii corului intră în orchestră în mici grupe; diferite grupe cîntă rînd pe rînd, actorii vorbesc şi astfel parodosul devine o adevărată scenă, adesea una din cele mai lungi şi mai pline de mişcare. Parabaza se află, în general, la mijlocul comediei. Ea este purtătoare de cuvînt a poetului. La început, în epoca străveche, parabaza deschidea spectacolul. Sub influenţa tragediei, ea a

fost înlăturată de prologul pus în locul ei. După aceasta urma parodosul și astfel parabaza a fost împinsă spre mijlocul piesei. Parabaza, în culmea evoluției, avea o parte nestrofică și alta strofică. Partea nestrofică era spusă de șeful corului și începea cu o serie mică de versuri scurte anapestice (commation), după care continua în versuri anapestice cu parabaza propriu-zisă, la începutul căreia corul își scotea masca. Se termina cu cîteva versuri scurte (macron sau puigos), care trebuiau să fie recitate pe nerăsuflate. Partea strofică se divizează în strofă (odă), care sărbătorește un zeu în versuri lirice, și în epiremă (în tetrametri trohaici), recitată de șeful corului (corifeul). După aceasta urmează antoda și antepirema, corespunzătoare strofelor precedente. După parabază urmează o serie de scene comice, adesea fără legătură, în care actorul spune glume și își bate joc de diferite persoane care se apropie de dînsul. E de observat că nu toate comediile lui Aristofan au parabază. Agonul este o luptă dialectică între două persoane care susțin fiecare o teză opusă. Una din ele este de obicei a poetului. Exodosul — partea finală — constă în retragerea eroului în chiote zgomotoase. Dar comedia se poate sfîrși și altfel.

Inainte de a trece la conținutul comediei Norii, trebuie să spunem că această comedie, reprezentată în anul 423 î.e.n., era considerată de Aristofan cea mai importantă din operele sale. Prin faptul că era îndreptată împotriva educației sofistice, pe care Aristofan o considera drept dușmanul credințelor tradiționale ale poporului atic, această comedie n-a avut succes în fața spectatorilor și, astfel, cu acea ocazie, Aristofan a primit premiul al III-lea, în timp ce poetul Cratinos a obținut premiul I cu comedia Butelia. Acest insucces l-a indignat pe Aristofan și l-a determinat să prelucreze comedia Norii, introducînd unele schimbări, care se află în ediția pe care o avem astăzi la îndemînă.

In parabaza din comedia Viespele, reprezentată în anul 422, Aristofan a protestat împotriva insuccesului comediei Norii,

spunînd prin gura corifeului: „Voi care găsirăți un astfel de poet pentru a înlătura nenorocirile țării și un astfel de purificator al moravurilor, anul trecut l-ați părăsit, atunci cînd el răspîndise ideile cele mai noi..., el jură pe Dionysos că niciodată cineva n-a auzit versuri comice mai bune decît acelea. Este o rușine pentru voi de a nu-i fi recunoscut meritul numaidecît"...

In parabaza din Norii (v. 518-562) el spune că ideile din piesa lui nu se potrivesc cu cele ale adversarilor săi și se adresează cu mustrări spectatorilor săi: „Spectatori, vă voi spune adevărul și iau de martor pe Dionysos, care m-a crescut. Astfel voi putea fi biruitor și voi fi considerat iscusit, deoarece socotind că voi sînteți spectatori cu bun simț și că această piesă este cea mai bună din comediile mele, am crezut că voi cei dintîi o să gustați o comedie care mi-a dat atît de mult de lucru. M-am retras apoi, învins de niște oameni grosolani fără s-o merit. Acestea vi le reproșez vouă, oameni iscusiți, pentru care eu îmi dădeam atîta osteneală."

Conștient de valoarea comediei sale, Aristofan și-a prezentat-o mai tîrziu, între 421 și 417 din nou la concurs, dar a avut și mai puțin succes. Nu avem o mărturie sigură care să ne confirme remanierea totală a comediei Norii. Nu putem ști cu precizie în ce măsură textul acestei comedii diferă de prima ei formă. In așa-zisele argumenta de la începutul textului pe care-l avem există cîteva informații, care arată că piesa a fost refăcută. De pildă, în argumentul IV se arată că existau două piese cu titlul Norii. In argumentul VII se spune că al doilea text este reproducerea primului text cu o remaniere parțială, iar în argumentul VI se semnalează faptul că Aristofan, dînd o a doua reprezentație a comediei sale, voia să reproșeze spectatorilor primul său insucces. In forma refăcută a textului comediei, în ediția a doua pe care o avem, au fost introduse trei schimbări: schimbarea importantă din parabaza arătată mai sus, scena constituită din lupta dintre raționamentul cel drept

și raționamentul cel nedrept (v. 889-1104) și incendierea casei lui Socrate, acțiune cu care se sfîrșește comedia. Superioritatea evidentă a ediției a doua a făcut, desigur, ca prima versiune să cadă în uitare.

După cum am mai arătat în cele precedente, scopul comediei Norii *este de a ridica un protest puternic împotriva educației sofistice, care, după credința lui Aristofan, ducea la ruină tradițiile poporului atenian.*

Corul Norilor *simboliza ideile confuze ale sofiștilor, ale lui Socrate, considerat de Aristofan purtătorul științei sofistice. Subiectul comediei este următorul: Țăranul Strepsiade, căsătorit cu o aristocrată din Atena, strănepoată a nobilului atenian Megacles, a avut de la ea un fiu, pe Fidipide, care moștenise de la mama sa gustul pentru lux și cheltuieli mari, pasiunea pentru cursele de cai. Astfel, bătrînul Strepsiade, în aceste condiții grele de viață la care-l supuse feciorul său cu manierele-i aristocratice, se înglodase în datorii. Mereu amenințat de creditorii săi, Strepsiade, știind că în vecinătatea casei sale se afla o școală în care Socrate preda arta de a cîștiga orice cauză, în care raționamentul cel drept biruia raționamentul cel nedrept, pentru a scăpa de datorii s-a dus la școala lui Socrate, numită* fractisterion. *Bătrînul țăran Strepsiade a fost primit de Socrate la această școală, dar fiind uituc și neputînd să înțeleagă și să rețină totul, în cele din urmă este îndepărtat din școală de Socrate, care îl face pe Strepsiade grosolan și prost (v. 645 și urm.). Strepsiade cere de la corul* Norilor *un sfat. Corifeul îl sfătuiește pe Strepsiade să-și trimită fiul la școală în locul său (v. 794). Atunci Strepsiade începe conversația cu fiul său Fidipide (v. 814 și urm.). El îl roagă pe Socrate (v. 866 și urm.) să-l instruiască pe fiul său Fidipide, să caute să-l învețe cele două raționamente. Socrate îl asigură că va face aceasta. Din casa lui Socrate apar raționamentul cel drept și raționamentul cel nedrept, care se iau la întrecere între ele (v. 889 și urm.), în fața lui Fidipide. Raționamentul cel drept laudă vechea educație la care se formaseră luptătorii de la*

Maraton, acea educație care învață pe fii să fie cuviincioși față de părinții lor, să se rușineze de tot ce-i rușinos etc. Raționamentul cel nedrept se adresează lui Fidipide, apără noile concepții sofistice împotriva ideilor tradiționale ale societății atice, apără libertatea plăcerilor și îl învață pe Fidipide să vorbească bine. Strepsiade e fericit că va scăpa în felul acesta de creditori și datorii, de îndată ce Fidipide va primi această învățătură. Entuziasmat de succesul fiului său, Strepsiade îl cheamă pe Fidipide ca să-l salveze. Dar arta sofistă a fiului se îndreaptă împotriva tatălui său. Strepsiade, admirator al vechilor tradiții, al vechilor poeți, nu se potrivește cu fiul său, care practica metoda sofistică și admira pe Euripide. Începe cearta între tată și fiu; fiul îl bate pe tatăl său (v. 1321 și urm.) și caută să-i dovedească în noul agon că are dreptul să-și bată tatăl. Strepsiade e gata să recunoască forța acestei argumentări, dar cînd Fidipide declară că e gata s-o bată și pe mama sa, atunci bătrînul Strepsiade, înfuriat, dă foc școlii lui Socrate și astfel se termină comedia.

Prezența lui Socrate în comedia Norii *ca reprezentant și corifeu al mișcării sofistice este o confuzie a lui Aristofan. E drept că în anul compunerii acestei comedii, în 423 î.e.n., Socrate încă nu era cunoscut îndeajuns în ce privește concepția sa filozofică. In jurul lui se aflau mulți tineri din pătura aristocrației, în fruntea cărora erau Alcibiade și Critias, cu care discuta mereu pe străzile și prin piețele Atenei, ceea ce l-a făcut pe Aristofan să-l confunde cu sofiștii, dat fiind că întrebuința metoda dialectică în discuțiile lor zilnice. Fiind destul de tînăr în anul cînd a scris comedia* Norii *— avea cam douăzeci și doi de ani — Aristofan a putut să facă o confuzie, adunînd în figura lui Socrate trăsăturile lui Protagoras, Hippias, Anaxagoras, Democrit etc. De fapt, Socrate a fost un filozof idealist al vechii Grecii, care s-a ridicat împotriva concepției materialiste și împotriva ateismului. Cercul care se grupa în jurul lui era centrul luptei politice și ideologice împotriva democrației ateniene. După cîtăva vreme, conducerea democratică a fost res-*

tabilită şi Socrate a fost condamnat la moarte (în 399) pentru activitatea lui duşmănoasă faţă de popor. El n-a lăsat lucrări scrise, dar concepţia lui idealistă şi reacţionară a fost larg cunoscută şi a ajuns pînă în zilele noastre datorită scrierilor lui Platon şi Xenofon.

Cu toate acestea, oricît de mari au fost disensiunile dintre Socrate şi sofişti cu privire la un număr de probleme, totuşi îl apropia de ei atitudinea critică faţă de morala tradiţională a statului atenian, pe care Aristofan o apăra în comedia lui.

Aristofan a dat în Norii *o însemnată contribuţie la cunoaşterea frămîntărilor ideologice din vremea sa. Deşi această comedie n-a avut succes în perioada cînd mişcarea sofistică se afla la apogeul ei, ea s-a impus mai tîrziu ca una din cele mai importante opere ale marelui poet comic al Atenei.*

Academician prof. C. I. BALMUŞ

PERSONAJE

STREPSIADE, cetăţean din Atena
FIDIPIDE, fiul lui Strepsiade
SOCRATE.
PASIAS } creditorii lui Strepsiade
AMINIAS } creditorii lui Strepsiade
CORUL NORILOR
CORIFEUL
RAŢIONAMENTUL CEL DREPT
RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT
SLUGA LUI STREPSIADE
DISCIPOLI AI LUI SOCRATE

(O cameră cu două paturi. Pe unul din ele stă treaz tatăl, Strepsiade, iar pe celălalt fiul, Fidipide, care doarme adînc sub un morman de cuverturi. Alături de ei, pe jos, sforăie sclavii).

STREPSIADE

Ce lungi sînt nopţile, o zei, sînt parcă fără de sfîrşit !
N-o să se facă-o dată ziua, că doară e atîta vreme
De cînd s-au deşteptat cocoşii şi eu i-am auzit cîntînd.
Dar slugile mai trag la soamne. Să fi poftit ele-nainte
Să trîndăvească-aşa tîrziu. Fii blestemat război, în veci,
Pentru o mie de motive, dar mai ales că nu e chip
Să-ţi pedepseşti servitorimea, şi s-o trimiţi la cîmp, la muncă.
Iar drăgălaşul de fecior nici nu gîndeşte să se scoale,
Ci-nfofolit în cinci velinţe, mai doarme-n propriu-i parfum.

(Se culcă din nou.)

Ei bine, dacă este-aşa, să-mi trag şi eu o cergă-n cap.
Dar vai de capul meu, săracul, nici n-am răgaz să aţipesc,
De-atîtea cheltuieli cu grajdul[1] şi de atîtea datorii.

[1] Aluzie la pasiunea hipică a lui Fidipide, la modă în Atena după exemplul lui Alcibiade.

Ce-i pasă lui! El poartă plete[1], se ține doar de călărie,
Aleargă-n fel-de-fel de curse și nu visează decît cai.
Atunci cînd eu, în vremea asta, mă prăpădesc văzînd cu groază

Cum vine douăzeci a lunii[2] și cresc dobînzile mereu.

(Trezește un sclav.)

Aprinde candela, băiete, dă-mi tablele cu socoteli
Să văd la cîți mai am de plată și ce dobînzi s-au adunat.
Lui Pasias, vezi bine, iată, în capăt douăspre'ce mine[3];
De ce-oi fi datorînd atîta și ce-am făcut cu-atîția bani?
A, da, i-am dat atunci pe murgul care avea pecetea Kopa,[4]
Că tare prost am fost, mai bine m-ar fi trăsnit atunci sincopa.

FIDIPIDE
(în somn)

Filon, de ce faci șiretlicuri și nu-ți ții calea ta pe pistă[5]

STREPSIADE

De-aicea mi se trag azi toate, necazul tot care-l îndur,
Că și cînd doarme nu visează decît la curse și la cai.

---

[1] Pletele erau semnul distinctiv al aristocraților (clasa cavalerilor).
[2] In ziua de 20 se făcea la greci plata datoriilor.
[3] Unitate monetară atică, echivalentă cu 100 drahme (432 gr. argint).
[4] Pecetea K. se punea numai ca semn al cailor de rasă.
[5] Fidipide se visează la un concurs hipic, la care adversarul său încearcă să-și scurteze drumul.

FIDIPIDE
(tot în vis)

De cîte ori faci tu ocolul pe pistă c-un car de război?[1]

STREPSIADE

Rău mă mai faci să-alerg pe drumuri cu ale tale alergări!

(Reluîndu-și tablele de socoteli.)

Ei, cui mai datoresc eu oare pe lîngă Pasias? A, da!
Trei sute-i datoresc pe-un scaun de car și roate lui Aminias,

FIDIPIDE
(același joc)

Mai lasă calul să se zvînte și după-aceea du-l la grajd.

STREPSIADE

Dar tu, băiete, și pe mine m-ai tot zvîntat de-atîția bani,
Că-s condamnat pentru neplată, iar alții vor pentru procente
Să-mi ceară-acum și amaneturi.

FIDIPIDE
(trezindu-se)

Dar, tată, ce ești îmbufnat
Și cît e noaptea nu te-astîmperi și parcă nu-ți mai afli loc.

STREPSIADE

Un... „portărel" mă pișcă-ntr-una, scoțîndu-mă din așternut.

---

[1] Fiind mai grele, carele de război trebuiau să facă mai puține tururi, și Fidipide întreabă: cîte?

FIDIPIDE

Mai lasă-mă în pace, tată, să pot dormi şi eu o clipă.

(Adoarme din nou.)

STREPSIADE

Dormi tu, băiete, însă află că toate-aceste datorii
În capul tău au să se spargă. Cum n-a pierit mai înainte
Afurisita peţitoare ce m-a peţit cu maică-ta!
Trăiam la ţară-aşa ferice, o viaţă dulce, ţărănească,
În largul meu, avînd de toate, bogat în stupi foind de-albine
Şi tescovină de măsline. Şi iată că m-am însurat
Cu o nepoată-a lui Megacle [1], cu o Megacle, eu, ţăran,
Cu-o orăşancă, — o domnişoară plină de ifose şi mofturi.
În ziua nunţii, lîngă dînsa, cum stam la masă, miroseam
A must, a lînă, a corlată de stînă cu belşug de caşuri.
Ea, a săruturi desfrînate, safran, mirozne şi risipă,
A lăcomie-a Afrodita Genetilis şi Colias
Nu pot să spun că sta degeaba; muncea... ca să mă ruineze.

Şi, ca şi cum i-aş fi-arătat sumanul ce-mi ţesea, spuneam;
— Vezi că opaiţul se stinge şi risipeşti prea multă lînă.

SCLAVUL

Stăpîne, în opaiţ nu e nici picătură de ulei.

STREPSIADE

Cine te-a pus să-aprinzi, băiete, opaiţul cel mai nesătul?
Ţi-oi arde-o mamă de bătaie...

---

[1] *Megacle* — om cu mare faimă.

SCLAVUL

Dar ce-am făcut ca să mă bateţi?

STREPSIADE

Ai pus fitilul cel mai gros.

(Sclavul vine cu opaiţul aprins. Strepsiade, reluîndu-şi firul amintirilor:)

Ni s-a născut feciorul-acesta, al meu şi-al vrednicei soţii,
Şi cînd a fost să-i dăm un nume, am început să ne certăm.
Ea vrea să-i dea un nume nobil, neapărat sfîrşind în „hippos", [1]
Un nume cum ar fi Harippos, ori Callipide, ori Xantipos,
Eu vream să-i zicem Fidonide [2], cum îl chema pe tata-mare.

Gîlceava a ţinut o vreme, dar în sfîrşit ne învoirăm
Şi-l botezarăm Fidipide. Cînd maică-sa-l lua în braţe,
Îl dezmierda, firitisindu-l: „Feciorul meu, cînd vei fi mare
Şi spre cetate-ai să-ţi duci carul, în purpură, ca un Megacle."

Îl alintam spunînd: „Băiete, cînd tu de pe Feleu ţi-i duce,
Spre vale, caprele, pe umăr cu un cojoc, ca tatăl tău"...
Dar el nici nu voia să-audă şi-a priponit în viaţa mea
O boală-a cailor ce-mi zvîntă toţi bănişorii mei din pungă.

(După o mică pauză.)

Tot căutînd întreaga noapte o cale, am găsit; e una,
O potecuţă minunată şi, de-l înduplec s-o urmeze,
Eu am scăpat de-ncurcătură. Dar mai întîi ar fi mai bine
Să-l scol, pe cît e cu putinţă, din somn, încet, cu binişorul.
Dar cum să fac fără să-l supăr? Hai, Fidipide, dragul meu,

Hai, mititelule, te scoală.

---

[1] În *hippos* se terminau numele marilor familii din Atena.
[2] Cuvîntul *Fidon*, care constituie rădăcina numelui Fidonide, înseamnă pe greceşte zgîrie-brînză, zgîrcit.

FIDIPIDE

Ce-i, tată, ce s-a întîmplat ?

STREPSIADE

Sărută-mă, feciorul meu, şi dă-mi încoace mîna dreaptă.

FIDIPIDE

Poftim ! Ce vrei ?

STREPSIADE

Ia spune-mi, dragă, ţii tu la mine, mă iubeşti ?

FIDIPIDE

(arătînd spre statuia lui Poseidon, de alături)

Jur pe Poseidon, patronul de ordine cavalereşti ! [1]

STREPSIADE

O, nu, pe Poseidon acesta al cavalerilor, nu, nu.
Că numai el este pricina nenorocirilor ce-ndur.
Dar dacă cu adevărat din inimă tu mă iubeşti,
Te rog să-mi împlineşti o rugă.

FIDIPIDE

Ce rugă ?

STREPSIADE

Neîntîrziat

[1] După o veche legendă greacă, Poseidon ar fi creat calul.

Să-ţi schimbi tot felul tău de viaţă, tot traiul tău de pînă-acum,
Şi să te duci la-nvăţătură, să-nveţi tot ce ţi-oi spune eu.

FIDIPIDE

Ei bine, spune, ce-i porunca ?

STREPSIADE

M-asculţi ?

FIDIPIDE

Ţi-o jur pe Dionysos
C-am să te-ascult.

STREPSIADE

Ia vino-ncoace şi-aruncă-ţi ochii într-acolo,
Vezi tu portiţa ceea-nchisă şi casa mică-n dosul ei ?

FIDIPIDE

Da, tată, văd şi casa mică, văd şi portiţa. Ce-i cu ele ?

STREPSIADE

arătînd lui Fidipide şcoala lui Socrate, care se află alături)

Acolo este gînditoriul prea iscusiţilor mintoşi
Ce-s tobă de învăţătură şi se căznesc să ne înveţe
Că-naltul cerului n-ar fi decît o vatră de jeratic [1]
Ce ne învăluie şi-n care noi oamenii am fi cărbuni. [2]

[1] Teoria filozofului grec Anaxagoras (sec. IV î.e.n.), primul care face distincţia între materie şi spirit.
[2] Ironie la adresa filozofilor ionieni (naturalişti).

Mintoşii-aceia, pentru-arginţi, ştiu să te-nveţe cum, prin vorbe,
Pot să triumfe orice pricini, fie că-s drepte ori nedrepte.

FIDIPIDE

Şi cine sînt aceia, tată ?

STREPSIADE

Nu mai ţin minte cum îi cheamă,
Dar ştiu că-s oameni cumsecade [1], că sînt adînci cugetători.

FIDIPIDE
(ca şi cum şi-ar aduce aminte de nişte vechi cunoştinţe)

Aha, nişte calici, îi ştiu eu. Palavragii cu faţa suptă,
Nişte golani desculţi de teapa lui Herefon şi-a lui Socrate

STREPSIADE

Taci. Nu-mi vorbi copilării ; iar dacă de-al tău tată eşti
Ingrijorat să nu ajungă cumva un muritor de foame,
Atunci tu să-mi ajungi ca dînşii şi lecuieşte-te de cai.

FIDIPIDE

Pe Dionysos, niciodată, chiar dacă ai voi să-mi dai
Nişte fazani ca cei pe care îi îngrijeşte Leogoras [2].

---

[1] Termenul corespunzător lui „cumsecade" are în limba greacă un sens special, referindu-se la aristocraţi.

[2] Fazanii erau păsări rare la Atena şi costau scump. Numai oamenii foarte bogaţi (cum era Leogoras, tatăl oratorului Andocide) se încumetau să-i crească.

STREPSIADE

Tu cel ce-mi eşti mai scump pe lume ca nimeni altul, te implor,
Te du şi tu la-nvăţătură.

FIDIPIDE

Dar, tată, ce-ai voi să-nvăţ ?

STREPSIADE

Se zice că la ei sînt două metode de argumentare :
E una tare, alta slabă, dar că, din două, acea slabă
E cea mai tare cînd e vorba ca să susţii nedrepte pricini,
Aşa că, dacă-mi faci plăcerea, să o înveţi pe cea de-a doua.
Eu aş scăpa de datoria în care mă-nfundaşi tu singur
Şi n-ar mai trebui să dau la creditori nici o leţcaie.

FIDIPIDE

Cu neputinţă ; cum crezi tu, de-aş fi ca nemîncaţii ăia,
Că-aş mai putea să dau obraz cu cei mai mîndri cavaleri ?

STREPSIADE

Atunci, îţi jur, nu mai mîncaţi pe socoteala mea nici tu,
Nici calul de-nhămat la car şi nici cel însemnat cu Kopa.
Să mi te cari din casa mea şi să dispari, lua-te-ar dracu.

FIDIPIDE

Te-asigur că unchiul Megacle n-o să mă lase fără cai.
Mă duc la el. Cît despre tine, să ştii, de-acum puţin îmi pasă.

(Iese.)

STREPSIADE

Ei bine, află-atunci că eu n-am să mă dau de loc bătut
Şi zeii invocîndu-i plec eu însumi, cum m-or ţine paşii,
Acolo-n casa-nţelepciunii, ca să mă fac şi eu mintos.

(Ezitînd.)

Cum o să poată-un ghiuj ca mine, uituc şi-atît de greu de cap,
Să prindă cu repeziciune ale raţiunii subţirimi?

(Hotărîndu-se.)

Ei, haide, ce o fi să fie, de ce să mă codesc atît
Şi să nu bat la poarta asta? [1]

(Bate la poartă.)

Hei, măi băiete, băieţele!

UN DISCIPOL
(dinăuntru)

Mai du-te naibii. Cine oare s-a pus să dea cu maiu-n poartă?

STREPSIADE

Sînt Strepsiade al lui Fidon, din circumscripţia Cicina.

DISCIPOLUL

Pe Zeus! Necioplit mai eşti de baţi cu-atîta nepăsare
De parcă ai avea de gînd să scoţi şi poarta din ţîţîni,
Şi, iată, să mă faci să lepăd ideea care sta să nască.

[1] Scena cuprinde două case: într-o parte, cea a lui Strepsiade, în cealaltă cea a lui Socrate (aşa-numitul „gînditoriu").

STREPSIADE

Iertaţi-mă, eu am trăit departe, undeva la ţară.
Dar, cum spuneaţi, care-i ideea pe care tocmai aţi stîrpit-o?

DISCIPOLUL

Ei asta nu-i îngăduit s-o spun decît unor discipoli.

STREPSIADE

De asta să nu-ţi fie teamă, căci, chiar aşa precum mă vezi,
Eu am venit la gînditoriu ca să devin şi eu discipol.

DISCIPOLUL

Să te iniţiez atuncea, dar lucrul ţine de mistere:
Chiar adineaurea Socrate l-a întrebat pe Herefon
De cîte ori lungimea labei e-n stare-un purice să sară.
Tocmai atuncea îl pişcase pe Herefon de o sprînceană
Şi-apoi sărise, dintr-o dată, pe capul lui Socrate tocmai.

STREPSIADE

Dar, bine, cum a măsurat?

DISCIPOLUL

Ingenios de tot! Topi
Un boţ de ceară şi apoi îi muie labele în ceară.
Cînd ceara se răci cu-ncetul, el se trezi ca încălţat
Cu nişte sandăluţe nouă, cum sînt acele de femeie.
Şi i le-a scos; apoi cu ele a măsurat toată distanţa.

STREPSIADE

O, doamne, cîtă subţirime de spirit, cîtă-nţelepciune!

DISCIPOLUL

Ce-ai să mai zici cînd îți voi spune despre-o idee și mai
mare
A lui Socrate?

STREPSIADE

Care? Spune. Spune-o amice, te implor.

DISCIPOLUL

Odată Herefon l-întreabă ce crede el: oare țînțarii
Din gură bîzîie sau poate, din contra, din posterior?

STREPSIADE

Și în problema cu țînțarul ce a răspuns, atunci, Socrate?

DISCIPOLUL

Spunea, ce-i drept, că intestinul țînțarului e foarte-ngust,
Că aerul deci anevoie îi trece pînă dinapoi.
Or, toată îngustimea asta, lărgindu-se deodată-n spate,
L-ar cumpeni să-i cînte dosul ca un burduf umflat de vînt.

STREPSIADE

Deci, la țînțar, posteriorul e, cum am spune, un cimpoi.
Halal de el că are parte de-așa „intesti-gație". [1]
Un acuzat poate scăpa ușor de orice condamnare,
Cînd știe bine chestiunea cu intestinul la țînțar.

DISCIPOLUL

Acum în urmă a pierdut o altă mare cugetare
Din pricina unei șopîrle.

---

[1] Cuvînt format de poet în original; vrea să facă o legătură între intestin și investigație.

STREPSIADE

Ia povestește-mi cum a fost. [1]

DISCIPOLUL

Socrate se uita la lună să-i studieze mersul, crugul
Și, iată, că pe cînd privea înspre văzduh, gură căscată,
De pe acoperiș șopîrla-i lăsă în gură-un... găinaț.

STREPSIADE
(aparte)

Ei, bravo, o șopîrlă care îl spurcă, noaptea, pe Socrate.

DISCIPOLUL

Nu mai demult decît aseară, nici nu aveam ce pune-n
gură...

STREPSIADE

Așa? Și ce-a mai născocit ca să vă deie de mîncare?

DISCIPOLUL

A presărat întîi pe masă un strat subțire de cenușă
Și, îndoindu-și o frigare, o mînuia ca pe-un compas,
Furînd cu dînsa din palestră, pentru mîncare, o ciosvîrtă. [2]

STREPSIADE

Ce-avem nevoie să-admirăm pe-atît de cunoscutul Tales?

---

[1] Istorioara ce urmează e o aluzie la proverbiala întîmplare a lui Tales care, uitîndu-se mereu la stele, a căzut într-o fîntînă.

[2] Socrate e presupus într-o palestră, făcînd o demonstrație de geometrie. Profitînd de atenția generală, șterpelește o bucată de carne oferită zeilor pe altarul obișnuit al palestrei.

Deschide-o dată gînditoriul să-l văd şi eu pe-acest Socrate,
Că nu mai pot de nerăbdarea de-a fi şi eu de azi discipol.
Nu mă auzi, deschide-o dată, deschide poarta, ce mai stai?

(Prin poarta deschisă se văd, în diferite atitudini meditative, elevii palizi şi jigăriţi ai maestrului.)

Pe Hercule! de unde oare ieşiră-aceste arătări?

DISCIPOLUL

Te miri? Cu cine ai găsit că ar avea asemănare?

STREPSIADE

Cu nişte prizonieri din Sparta pe care i-ar fi luat la Pilos [1].
Dar ce au de privesc aşa, cu ochii ţintă în pămînt?

DISCIPOLUL

Ei scormonesc ce-i sub pămînt.

STREPSIADE

Desigur caută vreo ceapă.

(Adresîndu-li-se.)

Nu vă mai bateţi capu-atîta, că vă căzniţi, aşa, degeaba.
Eu ştiu de mult unde se află cepi mari cît pumnul şi frumoase.
Dar ceilalţi ce fac acolo de stau cu nasul în pămînt?

---

[1] E vorba de un episod din războiul peloponeziac, cînd, pe insula Sfacteria, în faţa portului Pilos, o mică armată spartană a fost obligată să se predea, prin înfometare.

DISCIPOLUL

Scrutează, precum vezi, Erebul [1], să vadă fundul iadului.

STREPSIADE

Dar dosurile lor ce cată, de tot privesc atîta-n cer?

DISCIPOLUL

Se instruiesc, cum vezi, şi ele în tainele astronomiei.

(Către discipolii veniţi lîngă poartă.)

Dar voi ce căutaţi aicea? Intraţi, să nu vă afle el.

STREPSIADE

Mai lasă-i, zău, mai lasă-i, vere, să mai întîrzie o clipă;
Atîta cît să le cer sfatul într-o afacere a mea.

DISCIPOLUL

Dar ei nu pot să stea la aer şi să se plimbe pe afară
Prea mult, căci sînt sortiţi să steie închişi între pereţii şcolii.

(Discipolii intră.)

STREPSIADE

(arătînd nişte obiecte) [2]

Pe numele lui Zeus, astea ce sînt? Nu ai putea să-mi spui?

DISCIPOLUL

Aceasta e astronomia.

---

[1] *Erebul* — loc întunecos, infernul.

[2] Obiecte care constituie materialul didactic al gînditoriului; o hartă a lumii, un glob ceresc etc.

STREPSIADE
(arătînd alt obiect)

Dar asta oare ce-o mai fi?

DISCIPOLUL

E geometria.

STREPSIADE

Spune-mi, însă, la ce e bună geometria?

DISCIPOLUL

Cu ea poţi să măsori pămîntul.

STREPSIADE

Pe care vrei să-l tai în loturi? [1]

DISCIPOLUL

Nu. Chiar pămîntu-ntreg.

STREPSIADE

Atuncea, ce minunat e tot ce-mi spui!
Ideea, mie mi se pare că-i democratică şi bună.

DISCIPOLUL
(arătîndu-i o hartă)

Aceasta este harta lumii şi, de priveşti mai bine, vezi
C-aicea e Atena.

---

[1] Atenienii erau foarte preocupaţi de rezolvarea reformei agrare, problemă, în acel timp, foarte acută. Cuvîntul corespunzător grecesc are un dublu sens: şi de a măsura şi de a împărţi (distribui).

STREPSIADE

Zău? Eu unul nu te cred de loc;
Nu văd aicea nicăierea judecătorii în şedinţă [1].

DISCIPOLUL

Iţi spun că locul ce-l priveşti e chiar pămîntul Aticei.

STREPSIADE

Dar unde îmi sînt consătenii, cicinienii unde sînt?

DISCIPOLUL

Aicea sînt. Iar Eubeea, dacă te uiţi, este coleà.
De-atîta apăsare-ntinsă, zău s-a lungit peste măsură.

STREPSIADE

Da, ştiu că noi şi cu Pericle am tot întins-o, tescuind-o. [2]
Lacedemona unde este?

DISCIPOLUL

Unde să fie? Uite-o colo.

STREPSIADE

Aici? Dar tare e aproape de noi, şi asta nu e bine! [3]
Gîndiţi-vă s-o strămutaţi pe cît se poate mai departe.

---

[1] Atena, fără tribunale, era de nerecunoscut.

[2] Răsculată împotriva stăpînirii ateniene, către jumătatea secolului al V-lea î.e.n., insula fusese recucerită şi supusă unui tratament foarte sever.

[3] Nedîndu-şi seamă că harta reduce proporţional, după scara ei, Strepsiade e înfricoşat să descopere că Sparta e atît de aproape de Atena, mai ales că piesa a fost scrisă în timpul războiului dintre aceste două cetăţi.

DISCIPOLUL

Peste putinţă.

STREPSIADE

Atunci, doamne, să ştiţi că-i vai de pielea noastră.
Ei, asta-i ? Cine-i cel din coşul [1] ce-atîrnă-acolo agăţat ?

DISCIPOLUL

E dînsul.

STREPSIADE

Dînsul e ?

DISCIPOLUL

Socrate.

STREPSIADE

Socrate ! Nu m-auzi, Socrate ?

(Socrate nu răspunde ; către ucenic.)

Băiete, strigă-l tu atuncea, dar tare ca să te audă.

DISCIPOLUL

Mai bine strigă-l dumneata, că eu n-am timp şi pentru asta.

(Se eschivează.)

[1] Coşul acesta e o parodie a maşinii datorită căreia zeii erau reprezentaţi pe scenă coborînd din cer.

STREPSIADE

Socrate, ei, dragă Socrate.

SOCRATE
(suspendat într-un coş)

Ce vrei, fiinţă efemeră ?

STREPSIADE

Dar mai întîi să-mi spui, te rog, ce faci acolo în paner ?

SOCRATE

Plutesc aicea în văzduh şi soarele-l privesc de sus. [1]

STREPSIADE

Ca să te uiţi de sus la zei, ţi-a trebuit să te cocoţi ?
De pe pămînt n-ai fi putut ?

SOCRATE

A cerului imensităţi
Eu niciodată-n adevăr n-aş fi putut să le pătrund,
De spiritul n-aş fi-nălţat şi n-aş fi contopit gîndirea
In aerul ca ea de-nalt şi pe măsură-i de subtil.
De-aş fi rămas tot pe pămînt, de jos n-aş fi descoperit
Nimic din ce-i superior, căci neapărat pămîntu-atrage,
Ca-ntotdeauna, înspre el şi ar fi supt seva gîndirii,
Exact aşa cum, în natură, se-ntîmplă lucrul cu măcrişul.

[1] Sensul din text : cu dispreţ.

STREPSIADE

Ce spui? Gîndirea e în stare să tragă seva din măcriş?[1]
Coboară, hai, Socrate dragă, spre mine pentru-a mă-nvăţa
Acele lucruri pentru care am şi venit pînă aici.

SOCRATE

(coborînd)

Şi pentru ce venişi anume?

STREPSIADE

Venii să-nvăţ cum să vorbesc.
Procentele şi creditorii cei fără milă nu-mi dau pace
Şi m-au secătuit cu totul, iar ce mai am e-amanetat.

SOCRATE

Dar cum făcuşi de te-nglodaşi în datorii fără a-ţi da
seama?

STREPSIADE

M-a prăpădit „boala de cai", o boală care nu te iartă;
Dar, rogu-te, să mă înveţi, din meşteşugul de-a vorbi,
Pe-acel de-a nu plăti nimic. Şi orice preţ ar fi să-mi ceri,
Iţi jur pe zeii toţi din ceruri, că-ţi voi plăti fără crîcneală

SOCRATE

Pe care zei? Noi n-avem zei, căci află-ntîi că pe la noi
Moneda asta n-are curs.

---

[1] E vorba de o plantă care are proprietatea de a sorbi toată umezeala din jurul ei, astfel încît celelalte plante se usucă.

STREPSIADE

Atunci, pe care juraţi voi?
Pe vreo monedă dintre-acelea, din fier, ce umblă în
Bizanţ?

SOCRATE

Ai vrea să ştii cele cereşti cum sînt ele-n adîncul lor,
Cu-adevărat şi lămurit?

STREPSIADE

Fireşte, dacă-i cu putinţă.

SOCRATE

Atuncea să vorbeşti cu Norii, că ei ne sînt divinităţi.

STREPSIADE

Desigur.

SOCRATE

Ei, atunci te-aşează pe scăunaşu-acesta sfînt.

STREPSIADE

M-am aşezat.

SOCRATE

Şi-acuma pune-ţi coroana asta care-o vezi.

STREPSIADE

De ce-o coroană, ah! Socrate, să nu cumva să faci din
mine,

Un alt Athamas[1] şi apoi ca şi pe el să mă sacrifici.

SOCRATE

Nu ; astfel este ritualul cu toţi ce se iniţiază.
Fă cum îţi spun eu.

STREPSIADE

Şi pe urmă, cu ce m-aleg din treaba asta ?

SOCRATE

Ajungi să fii ca o morişcă, un om umblat ce ştie multe,
O floare a oratoriei. Stai liniştit.

STREPSIADE

Pe Jupiter,
Nu mă-nşela. Aşa gătit, voi fi ca floarea de făină. [2]

(Ceea ce urmează, pînă la intrarea corului, e declamat pe un ton larg şi solemn.)

SOCRATE

Va trebui, bătrîne, să-ţi reculegi gîndirea
Şi să-ţi apleci urechea la marea rugăciune.
Atotstăpîn, o cerule, văzduh fără sfîrşit,
Tu ce susţii pămîntul în spaţii să plutească,
Eter ce străluceşte, zeiţe venerate,
Voi, Nori, ce duceţi tunet şi fulger luminos,
Vă ridicaţi o dată în 'naltul cerului,
Zeiţe, să vă vadă privirea de-nţelept.

---

[1] In *Athamas*, tragedia lui Sofocle, regele Athamas purta o coroană pentru a fi sacrificat lui Zeus.
[2] Socrate presară pe capul lui Strepsiade făină, ca pe victime la sacrificiu.

STREPSIADE

Nu încă, mai aşteaptă o clipă, să am timp
Să-mi pun în cap mantaua să nu mă ude leoarcă.
Nenorocit de mine găsii ca tocmai astăzi
Să plec de-acasă fără să-mi iau măcar căciula.

SOCRATE

Veniţi, veniţi o dată, o, nouri prea slăviţi,
Acestui om, aicea, să v-arătaţi acum,
Veniţi de orişiunde, de sînteţi pe Olimpul
Cel bîntuit de viscol pe sacrele lui creste,
Sau poate din grădina părintelui Okèan[1],
In care coruri sacre voi faceţi pentru Nimfe,
Sau de pe unde Nilul în mare se revarsă,
Sorbindu-i a lui ape cu urnele de aur,
Sau încă de pe lacul ce-i zice Méotis[2],
Sau stînca-nzăpezită pe piscurile Mimas[3].
Şi ascultaţi-mi ruga, ofranda mi-o primiţi
Şi riturile sacre plăcute să vă fie

(Corul Norilor se aude departe, învăluit în bubuitul tunetelor.)

CORUL

O, Nori, niciodată secaţi
Ai noştri vapori călători privirilor să-i înălţăm.
Pe-al nostru părinte-Okèan cu muget adînc părăsind,
Să-ajungem pe-a munţilor creste, pe culmi păduroase,
De-acolo, de sus, să privim
A culmilor lanţuri din zare, pămîntul de rouă stropit,
Şi holda, şi rîuri divine, cu ape răsunătoare,
Şi marea cu muget năprasnic ;

---

[1] Grădinile Hesperidelor, mărginite de fluviul Okèan.
[2] Azi Marea de Azov.
[3] Munţi în Ionia, în faţa insulei Chios.

Căci ochiul eterului fără odihnă
Străluce în toată splendoarea-i de raze.
Dar să-mprăştiem ceţoasele pulberi
Ce-acopăr a noastre forme nemuritoare
Şi cu-o privire ce vede departe
Să contemplăm, pînă-n zare, pămîntul.

SOCRATE

O, Nori slăviţi, este vădit că voi mi-aţi ascultat chemarea.

(Către Strepsiade :)

Le-ai auzit cum glăsuiau cu-a tunetului muget sfînt ?

STREPSIADE

Da. Mă prostern în faţa voastră, augustelor divinităţi,
Şi-mi vine să răspund cu-o ploaie de tunete l-al vostru tunet,
Atît de mult m-am speriat şi, uite, tremurînd de frică,
De-mi dau ori nu-mi dau voie zeii, eu mă cam scap acu pe mine.

SOCRATE

Eşti bun să nu mă iei în rîs precum acei poeţi nevolnici
De comedie, care-i ştii, şi să te reculegi în taină,
Căci alt roi mare de zeiţe înaintează iar cîntînd.

CORUL
(încă nevăzut de actori)

Fecioare, noi, de ploaie purtătoare,
Înspre Atena, ţara-ncîntătoare,
Bogată-n oameni, haide, să pornim.
Cîmpie minunată a lui Cecrops

Unde se fac subtile ritualuri,
La care-ntîmpinînd iniţiaţii
Lăcaş eleuzin [1] deschide poarta
Să se oficieze slujbe sfinte,
Pe cînd spre zeii cerului se-nalţă
Subtilul fum al jertfelor aduse.
Acolo se ridică-n slavă temple
Cu-acoperişuri 'nalte şi statui,
Acolo-s sfintele procesiuni
A credincioşilor prea-fericiţi
Şi cu cununi de flori frumoase
În cinstea zeilor întind
Ospeţe-n orice anotimp.
Aicea primăverile aduc
A veselului Bachus sărbătoare
Cu cîntece de-armonioase coruri
Şi grave tremurări de flaut.

STREPSIADE

Pe Zeus, te implor, Socrate, să-mi spui şi mie-anume cine-s
Femeile acestea toate ce cîntă-atîta de solemn ?
Nu sînt cumva nişte strigoaice ?

SOCRATE

De loc. Sînt Norii cei din ceruri,
Mari zeităţi ai celor trîndavi, acele ce ne hărăzesc
Păreri şi raţionamente, şi tot ce e inteligenţă,
Şi limbuţia acrobată, minciuna şi şarlatania,
Ce sînt în stare să lovească, şi să loveşti la rîndul tău.

---

[1] Sanctuarul Demetrei şi al Proserpinei, la Eleusis.

STREPSIADE

De asta dar cînd le-auzii, se-nalţă sufletu-mi şi-aspiră
Să fie parcă mai subtil, să flecărească pe nimicuri
Şi unei cugetări s-opuie o cugetare mai subtilă
Şi argumente să ridice, mai tari, la alte argumente.
De-aceea dacă-i cu putinţă, aş vrea ca să le văd concret [1].

SOCRATE

Atunci priveşte înspre Pàrnes [2], sînt ele ce coboară-ncet.

STREPSIADE

Arată-mi, unde ?

SOCRATE

Uite, vin, atît de multe peste văi
Şi prin desişuri de pădure. Acolo, vezi, în partea ceea...

STREPSIADE

Ce spui ? Eu nu le văd de loc.

SOCRATE

Vezi, la intrare.

STREPSIADE

(aplecîndu-se pe-o parte)

Acum, da.

---

[1] Strepsiade a prins la gînditoriu acest cuvînt „filozofic".
[2] Munte în apropierea Atenei. Teatrul în Atena fiind sub cerul liber, Socrate putea să arate lui Strepsiade muntele Parnes.

Le văd, în fine, ca prin sită, de-abia, de-abia le deslușesc.

(Norii, în chip de femei îmbrăcate în văl străveziu intră în scenă.)

SOCRATE

Doar dacă ai orbul găinii ; altfel, acum le vezi, desigur

STREPSIADE

Jur că le văd, slăvitele. Le văd acum peste tot locul.

SOCRATE

Dar nu ştiai că sînt zeiţe, nici n-ai crezut că sînt aievea ?

STREPSIADE

Nu. Eu le-am fost luat drept ceaţă, drept aburi, pulbere de rouă.

SOCRATE

Dar, doamne, tu nu ştii că ele hrănesc o groază de sofişti.
Pe proorocii din Thurion, pe-artiştii medicinei şi
Toţi leneşii ce poartă plete, unghii făcute şi inele,
Pe-acei ce-ndrugă strofe pentru a noastre coruri ciclice,
Pe şarlatanii uşuratici, tot neamu-acest de pierde-vară
Ele-l hrănesc, să stea degeaba, pentru că ei le cîntă-n versuri.

STREPSIADE

Atunci de asta, în poeme, ei cîntă fără contenire
„Al umezilor nori avînt, cu fulgere strălucitoare...

„Zburlitul păr al lui Typhon[1], ce are capete o sută
„Suflarea plină de mînie a ne-nduratelor furtuni..."
Sau
„Zboru-naripat de nouri, ca nişte vulturi măiestoşi
„Cu pliscu-ncovoiat, ce-n ceruri plutesc cu aripile-ntinse...
„Ploi repezi ca de primăvară, ce cad în picuri mari din nouri..."
Drept plată pentru toate-acestea-i îndoapă norii cît ce pot
„Cu-o halcă grasă de catîr" şi „piepturi fragede de sturzi".

SOCRATE

Graţie lor, cu siguranţă. Şi poate nu li se cuvine?

STREPSIADE

Dar dacă-s Nori într-adevăr, atunci să-mi spui ce-i apucă
De umblă ca nişte muieri de rînd, de-aici, de pe pămînt.
Pe cît ştiu, nourii din ceruri nu sînt făcuţi şi ei astfel.

SOCRATE

Ei, hai, ia să vedem cum sînt.

STREPSIADE

Să vezi, eu nu-mi dau bine seama,
E sigur însă că apar ca nişte cîlţi giganţi de lînă,
Că nici nu seamănă-a femeie, nici nu aduc cît de puţin.
Acestea, nu vezi, sînt năsoase.

SOCRATE

Atunci răspunde-mi ce te-ntreb.

---

[1] Uriaşul Typhon este simbolul erupţiilor vulcanice şi al furtunilor primejdioase.

STREPSIADE

Hai, zi mai repede, ce vrei?

SOCRATE

Ţi s-a-ntîmplat cumva vreodată
Ca tot privind, aşa, la cer, să vezi că nourii iau chipuri
De leopard ori de centaur, sau chip de lup sau chip de taur?

STREPSIADE

Da, ai dreptate, am văzut, dar spune-mi, asta ce înseamnă?

SOCRATE

Iau orice chip pe care-l vor. De văd vreun ins cu plete lungi
Una din brutele păroase[1], ca fiul lui Xenofantos,
Pentru a-şi bate joc de dînsul şi patima lui nefirească,
Se-ntruchipează în centaur.[2]

STREPSIADE

Dar dacă norii dau de Simon,
Tîlharul ce-a stins vistieria, atuncea poţi să-mi spui ce fac?

SOCRATE

Ca să-l arate-aşa cum este, iau dintr-o dată chip de lup.

---

[1] Aristofan îl vizează aici pe Hieronymos, autor de ditirambi, cunoscut prin viaţa lui desfrînată, şi care purta plete după moda tinerilor aristocraţi.
[2] Centaurii erau socotiţi drept fiinţe desfrînate.

STREPSIADE

Acu-nţeleg de ce chiar ieri, cînd l-au zărit pe Cleonimos [1],
Cel ce-a fugit zvîrlindu-şi scutul, luară norii chip de
iepuri.

SOCRATE

Şi chiar acum cînd îl văzură pe-afemeiatul de Clistene
Văzuşi cum norii dintr-o dată luară trup ca de femeie.

STREPSIADE

Bine-aţi venit aici, domniţe, şi dacă voi cumva, vreodată,
Cu glasul vostru-aţi încîntat pe alţii, să-l ascult şi eu,
Răsunător cît e văzduhul, atotstăpînitoare-a lumii.

CORUL
(către Strepsiade)

Bine-ai venit, bătrîne,
Cu anii tăi cei mulţi,
A muzelor cîntare
Prea dornic s-o asculţi.

(către Socrate)

Iar tu, solemne preot
Al mofturilor complicate,
Ne spune-acuma ce doreşti.
Urechea noastră n-am plecat
La vreun sofist din cei de-acuma,
Din cei ce sînt transcendentali
Cel mult doar lui Prodicos [2] numa.
Acestuia pentru ştiinţa-i

---

[1] Un general de care autorul îşi bate joc şi în alte piese ale sale (de ex. *Viespele)*.
[2] Sofist, autor al unor tratate de sinonimie.

Şi capul lui atît de bun,
Iar ţie pentru mersul tău
Pe stradă, mîndru, de păun.
Şi pentru felul cum arunci
Privirile, chiorîş, la mulţi,
Şi pentru toate cîte-nduri
Fiindcă mergi mereu desculţ,
Cum te vedeam trecînd pe jos,
Şi pentru-ncrederea în noi,
Şi al tău aer maiestos.

STREPSIADE

O, cerule, ce glas frumos, ce minunat şi ce divin.

SOCRATE

Aceasta pentru că, vezi tu, sînt singurele zeităţi;
Tot restul nu este decît nimicuri doar şi flecuşteţe.

STREPSIADE

Dar, după dumneavoastră, Zeus, Olimpianul, el nu-i zeu?

SOCRATE

Cum?! Zeus!! Ştii că asta-i bună! El, Zeus, doar nici
nu există.

STREPSIADE

Ce?! Dar atunci, întîi, explică-mi, dacă nu-i el, cine dă
ploaia?

SOCRATE
(arătînd spre nori)

Fără-ndoială, ei sînt totul, şi pot să-ţi şi probez îndată.

Văzut-ai de cînd ești pe lume, să ploaie cînd pe cer nu-s nori ?
Altfel s-ar fi putut ca Zeus să ploaie și din cer senin.

STREPSIADE

Da, sigur, în privința asta, bine-ai adus-o, n-am ce zice.
Și eu care credeam că Zeus își cerne peste noi urina.
Dar atunci spune-mi cine tună, ca să mă vîre-n sperieți ?

SOCRATE

Tot norii, cînd se dau de-a dura.

STREPSIADE

Cum asta ? Spune-mi, că știi toate.

SOCRATE

Cînd, doldora de-atîta apă, sînt nevoiți s-alerge-n cer,
Atîrnă jos fără să vrea, burduf de ploaia ce-i în ei,
Pe urmă, cînd se năpustesc, ciocnindu-se unul cu altul,
Plesnesc, și-atunci auzi tunînd.

STREPSIADE

Dar Zeus e cel ce-i gonește.

SOCRATE

Nici gînd, amice ! Nu îi mînă decît vîrtejul cel eteric [1].

---

[1] Se vede că teoria „vîrtejului" a fost la modă pe vremea lui Aristofan, așa cum, pe timpul lui Descartes, erau așa-numiții *vortices*.

STREPSIADE

Vîrtejul ?! Asta n-o știam. Habar n-aveam că Zeus nu e,
Și că în locu-i stăpînește, acuma, în văzduh, Vîrtejul.
Dar nu mi-ai spus încă nimic de unde-i zgomotul din tunet.

SOCRATE

N-ai auzit ? Ți-am spus o dată, că norii, doldora de apă,
Cad unii peste alții și vuiesc de îndesați ce sînt.

STREPSIADE

Cum vine asta ?

SOCRATE

Uite-ndată, printr-un exemplu-ai să-nțelegi.
La praznicele-Athenei [1], sigur, ți s-a-ntîmplat, nu este-așa ?
Ca, ghiftuit de ciorbă multă, să simți în burtă-o tulburare,
Să-auzi cum mațele în tine încep a ghiorăi prelung.

STREPSIADE

Da, pe Apollo, ai dreptate, simt ciorba cum de cap își face,
Și precum tunetele, ciorba bufnește înspăimîntător,
La început o ia pe-ncetul : ghior-ghior, ghior-ghior și gîl-gîl-gîl,
Iar mai pe urmă tot mai tare și cînd e să mă ușurez,
Sînt tunete adevărate, ce bubuie ca norii tocmai.

SOCRATE

Gîndește-te acum că dacă tu, cu o burtă-atît de mică,
Poți trage tunete de astea, ce să te miri că-ntreg văzduhul,
Pe care-l vezi fără sfîrșit, detună-așa cum îl auzi.

---

[1] Serbările panatenee, ținute în onoarea zeiței Athena.

STREPSIADE

De-aceea vorbele „bronté" și cu „pordé" sună la fel.
Dar fulgerul de unde vine, cu focul lui strălucitor ?
Să mă înveți și pentru ce atuncea cînd el ne lovește,
Pe unii îi preface-n scrum, pe alții însă-i ocolește,
Că doară Zeus îl aruncă în cei ce-și calcă jurămîntul.

SOCRATE

Dar bine, nătărău ce ești, tu parcă ai căzut din lună,
Căci dacă-ntr-adevăr lovește pe cei ce-și calcă jurămîntul,
Atunci cum n-a trăsnit pe Simon, pe Cleonimos sau Theoros ?
Doar ei sînt cei mai mari sperjuri ! În schimb, trăsnește propriu-i templu,
Și Sunion [1], „Capul Atenei", și cei mai falnici din stejari [2].
Auzi idee ? Doar stejarii n-au cum să-și calce jurămîntul.

STREPSIADE

Știu eu ? Da. Cred că ai dreptate. Dar, în sfîrșit, un fulger, ce e ?

SOCRATE

Cînd cîte-un vînt uscat se-nalță și intră-n ei pe dinăuntru,
Îi umflă ca pe o bășică și-așa neapărat îi sparge.
Înghesuit de presiune, țîșnește brusc prin crăpătură
Și-n zgomotoasa-i violență deodată singur se aprinde.

---

[1] Vestit promontoriu din Atica, pe care se înălța templul lui Poseidon.
[2] Stejarii erau copacii lui Zeus și de aceea Socrate arată că e absurd ca Zeus să trăsnească chiar copacii închinați lui.

STREPSIADE

Ei, doamne, am pățit la fel și eu o dată la Diasii. [1]
M-am apucat să frig o oaie, jertfită pentru toți ai mei,
Dar, ce să vezi, că eu uitasem în grabă ca să-i spintec burta
Și s-a umflat. Apoi deodată, spărgîndu-se, mi-a aruncat
În ochi cu balega dintr-însa și-așa îmi arse fața toată.

CORIFEUL

O, muritor ce-ai năzuit să afli-a noastră-nțelepciune,
Vei fi un muritor ferice printre atenieni și greci,
De ești gîndirilor sortit, de poți să ții prea bine minte
Și dacă poți să-nduri orice ; de nu te istovești nici dacă
Stai în picioare sau alergi, de știi și gerul să-l înduri
Fără-a te necăji prea tare, de poți să stai și nemîncat,
Și poți să te abții de-a face gimnastică și cîte alte,
Și de socoți că-i mai presus — cum șade unui om deștept —
De-a birui în tot ce faci, și-n tribunal, și în dispute.

STREPSIADE
(către Socrate)

Ei, bine, dacă este vorba de a avea un suflet tare,
De a dormi tot iepurește, de a-mi fi burta cumpătată,
De a mînca urzici și ștevii, apoi să nu ai nici o grijă,
Căci în privința asta pot să-mi fac din burtă... nicovală.

SOCRATE

Ai vrea să nu mai recunoști alți zei decît pe zeii noștri
Ce-s : Norii, Haosul și Limba — și nici un altul decît ei ?

---

[1] Sărbătoare în cinstea lui Zeus.

STREPSIADE

Cu alţii nici n-oi sta de vorbă, de loc, chiar dacă-i întîlnesc,
Nici nu am să le ies cu jertfe, nici cu libaţii şi tămîie.

CORIFEUL

Şi-acum să spui fără sfială, ce păs ni te-a adus aici?
Şi dac-ai să ne proslăveşti şi cinste-ai să ne-aduci şi dacă
Ii căuta să fii dibaci, noi ţi-om îndeplini dorinţa.

STREPSIADE

Stăpînelor, n-am să vă cer, decît ca-n darul de-a vorbi
Pe toţi clănţăii din Elada eu să-i întrec, să-i las pe jos.

CORIFEUL

Ei, ce-ai dorit aievea fie şi în obşteasca adunare
Alt nimeni să nu poată trece mai multe legiuiri ca tine.

STREPSIADE

Nu-i vorba ca să trec vreo lege,
Nu asta-i ceea ce-mi doresc.
Vreau numai să găsesc chichiţa
Cu care să cîştig procese,
Să scap de-atîţia creditori.

CORIFEUL

Dorinţa ta va fi-mplinită,
Căci n-ai cerut prea mare lucru.
Hai, lasă-te de-acum pe mîna
Acelor ce ni-s slujitorii.

STREPSIADE

Voi face-o-ncrezător în voi,
Că altfel nici nu am ce face,
Căci caii şi căsătoria
M-au dus de-a dreptul la ruină.

(Cu o volubilitate plină de îngîmfare:)

De-acum deci, de vor, să facă
Din mine tot ce vor pofti;
Le dau pe mînă trupu-acesta
Să-l bată, să-l înfometeze,
Să-l lase însetat, murdar,
Şi îngheţat, şi să-l jupoaie,
Să facă-un altu-n locul lui,
Numai să scap de datorii
Şi să pot trece-n ochii lumii
Cutezător, şi bun limbut,
Obraznic şi neruşinat,
Un mincinos fără pereche,
Un guraliv cum nu se află,
Un stîlp de judecătorie,
Ditai geambaşul de procese,
Clănţău, vulpoi şi pişicher
Ce se-ncovoaie ca nuiaua,
Şiret, palavragiu, sarcastic,
O zdreanţă şi un cîrcotaş,
Un şmecher şi-o canalie...
De-ar fi de-acuma să mă strige
Pe stradă oamenii astfel,
Stăpînii mei din mine facă
Ce vor pofti, la bunul plac,
Chiar dacă, pe Demeter, vor
Din mine caltaboşi să facă
Şi la ciraci să mă servească.

CORIFEUL
(către Socrate)

E un om tare, cu voinţă,
Viteaz şi gata la orice.

(Către Strepsiade:)

De-ndată ce vei învăţa
Toate acestea de la mine,
Să ştii că pînă-n'naltul cer
Se va-nălţa gloria ta
Prin gloata cea de muritori.

STREPSIADE

Şi ce se va-ntîmpla cu mine?

CORIFEUL

De-acum vom duce împreună
Aceeaşi viaţă amîndoi, de toată lumea pizmuită.

STREPSIADE
(în extaz)

Am să ajung oare să văd, vreodată ziua ceea mare?

CORIFEUL

Da, ai să vezi mulţimi de oameni dînd buzna-n poarta casei tale
Intr-una, ca să stea de vorbă cu tine şi să te întrebe
De-ntîmpinări şi de procese pentru-o mulţime de talanţi,
Ce vor fi vrednice de tine, de al tău spirit luminat
Şi-asupra cărora veni-vor să-ţi ceară preţiosul sfat.

(Către Socrate:)

Şi-acum încearcă-a-i arăta bătrînului ce-ai vrea să-nveţe.
Incearcă-a lui înţelepciune şi vezi cum ştie-a judeca.

SOCRATE

Ia să-mi arăţi acuma mie, cam care este firea ta.
Imi trebuie să ştiu ca, apoi, să-mi fac în contra ta noi planuri.

STREPSIADE

Dar, pe slăvitul Zeus, ce vrei, să mă ataci în toată legea?

SOCRATE

De loc. Vreau doar să te descos, să văd de nu eşti un uituc.

STREPSIADE

Dar asta-i după cum se-ntîmplă. Cînd careva îmi e dator,
Atunci ţin minte foarte bine; în schimb, cînd datorez, uit tot.

SOCRATE

Inseamnă că eşti bun de gură?

STREPSIADE

Ba mai degrabă-s lung de mînă.

SOCRATE

Atunci, cum vei putea să-nveţi?

STREPSIADE

N-ai grijă, o să meargă strună.

SOCRATE

Să-ncepem. Cînd ţi-oi arunca o seamă de gîndiri profunde
Asupra lumilor cereşti, încearcă să le prinzi din zbor.

STREPSIADE

Da' ce, ştiinţa se azvîrle cum dai mîncarea unui cîine ?

SOCRATE

(aparte)

Dar omul ăsta e un barbar, un necioplit şi un netot.

(Tare :)

Mă tem, bătrîne, c-o să fie nevoie să te cam ating.
Ia spune-mi, ce te faci, de pildă, cînd cineva-ţi croieşte
una ?

STREPSIADE

Mănînc bătaie ; după-aceea, aştept puţin şi îmi iau
martori,
Mai las să treacă-un timp şi apoi chem bătăuşu-n judecată.

SOCRATE

Atunci dezbracă-te îndată [1].

STREPSIADE

De ce ? Doar n-am făcut nimic.

SOCRATE

Aşa-i aicea obiceiul, să intre toată lumea goală.

---

[1] Socrate îi cere să se dezbrace, aşa cum se obişnuia la oficierea misterelor. Strepsiade crede însă că i se cere să se dezbrace ca să fie bătut.

STREPSIADE

Dar, vezi, eu n-am de gînd să intru spre-a face-o
perchezitie. [1]

SOCRATE

Dezbracă-te şi lasă gura.

STREPSIADE

(scoţîndu-şi haina)

Aş mai avea o rugăminte :
De-oi fi sîrguitor şi bun, cu ce discipol o să seamăn ?

SOCRATE

Vei fi leit ca Herefon.

STREPSIADE

Ah, vai de mine, ce stafie !

SOCRATE

Destulă vorbă, taci o dată şi hai cu mine-n prăvălie.

STREPSIADE

Dă-ntîi o mînă de colivă ; altfel mă tem să intru-aicea,
In chichineaţa asta scundă, ca-n vizuina lui Trofoniu. [2]

SOCRATE

Ce ai de te codeşti atîta în faţa porţii ? Intră. Intră.

(Intră amîndoi.)

---

[1] Cel însărcinat să percheziţioneze trebuia înainte de toate să se dezbrace.

[2] Cine intra în sinistra peşteră a lui Trofoniu, spune legenda, nu mai rîdea niciodată.

CORIFEUL

Hai, bucură-te, fii ferice
De bărbăția ce arăți,
Și spor la muncă-acestui om
Ce la o vîrstă-naintată
Vrea să-și avînte al său spirit
Spre noile idei la modă,
Spre tainele filozofiei.

Azi, spectatori, o să vă spun, fără înconjur, adevărul,
Dionysos îmi este martor, el care m-a crescut pe mine.
Așa să-mi fie-al meu renume și să mă bucur de succes,
Precum e-adevărat că eu vă cred un public priceput.
Și socotesc prezenta piesă drept comedia mea mai bună
Și am voit ca voi, întîi, să o gustați acum din nou —
Că-am ispășit destul cu ea. Cu toate-acestea m-oi retrage [1]
Infrînt de niște bieți bufoni, chiar dacă nu am meritat-o.
De asta vă-nvinovățesc pe voi acei ce vă pricepeți
Și pentru care m-am trudit. Dar chiar așa, de bunăvoie,
N-am să-i dezamăgesc pe-acei ce știu să judece cu gust,
Căci de pe cînd aicea oameni, în fața căror e-o plăcere
Să tot vorbești și să te-asculte,
Primit-au cu bunăvoință și pe „Băiatul cel cuminte" [2]
Ca și pe cel fără rușine, și de pe cînd, fecioară încă,
Nu aveam voie ca să nasc, eu mi-am expus copilul meu,
Pe care-o altă tinerică pe lîngă ea l-a oploșit [3],

[1] E vorba de prima variantă a comediei *Norii*, care a căzut. Versiunea de față e cea revizuită de autor.
[2] Personaje principale din *Bencheluitorii*, prima piesă a lui Aristofan, jucată în anul 427 înaintea erei noastre.
[3] La vîrsta de 20 de ani, Aristofan a scris o comedie, pe care, neputînd-o reprezenta sub numele său, a semnat-o cu alt nume. De aici comparația cu un copil părăsit.

Pe care apoi, omenește, voi l-ați hrănit și l-ați crescut;
De-atunci voi ați făcut cu mine o credincioasă alianță.
Acum, ca antica Electră, această comedie vine
Să vadă de-ar putea să aibă un public tot așa-nțelept.
Ea fratele-și va recunoaște, după a lui buclă de păr [1].
Vedeți-o cît e ea din fire de rezervată și cuminte:
Ea nici nu rîde de cei cheli, spre hazul puștilor obraznici,
Nici nu-și dă poala peste cap, jucînd în dansuri deșucheate,
In ea nu-apare nici un ghiuj, ce recitînd la versuri proaste
Ar bate cu toiagul lui pe cel de-alăturea de dînsul,
Ca să ascundă-n felul-acesta aluzii fără de perdea;
Nici nu se năpustește-n scenă, așa, cu surle și fanfare,
Cu torțele aprinse-n mînă și chiuind în gura mare.
Ea se prezintă-ncrezătoare, în ea și-n versurile ei.
In ce privește însă, eu, deși sînt mare ca poet,
N-am să mă umflu-aici în plete [2] și n-am să-ncerc să vă înșel
Dînd tot mereu sub alte titluri, și de trei ori, aceeași piesă
Eu totdeauna vă prezint tot alte și-alte născociri
Ce plăsmuiesc cu multă artă și nu se-aseamănă-ntre ele,
Și toate sînt ingenioase. Eu cel ce, atacînd pe Cleon [3]
In toată măreția sa, i-am repezit una în burtă,
Dar după ce căzu lat, jos, eu totuși nu m-am îndurat
Să-l calc, acolo, în picioare. Dar adversarii mei, de cînd

[1] Aluzie la Electra, care și-a recunoscut fratele, Oreste, după o buclă de păr pe care acesta o depusese pe mormîntul lui Agamemnon, tatăl lor.
[2] Aristofan era chel.
[3] Demagog atenian atacat de Aristofan în piesa *Cavalerii*.

Hiperbolos le-a fost în mînă, îi cară ne-ncetat la pumni
Nu numai lui — şi mamei sale. Dar cel dintîi Eúpolis
Tîrî pe Maricas pe scenă [1], răstălmăcindu-mi *Cavalerii*,
Nemernicul fără valoare, şi-n ea punînd şi-o babă beată
Să joace deşănţat un kordax [2] — un personaj de mult creat
In *Andromeda* de Frinicos — pe cînd un monstru slut de mare
Stă gata-gata s-o înghită. Şi Hermipós la rîndul său
Pe Hiperbolos îl tot spurcă şi de atunci toţi năvăliră
Ca ciorile asupra lui, furîndu-i pilda cu pescarul
Ce tulbură nămolu-n fund, pentru a prinde un ţipar [3].
Acel ce gustă-asemeni piese, să nu o guste pe a mea;
Dar de cumva vă place piesa şi născocirile din ea,
Să ştiţi atunci că-n viitor veţi trece drept oameni deştepţi.

PRIMUL MIC COR

Intîi pe Zeus, suveranul, pe-al zeilor stăpîn ceresc,
Cel ce tronează-n înălţime, în corul nostru îl poftesc.
Şi pe Poseidon cel care, puternic, cu al său trident
Pămîntul tot îl stăpîneşte şi-nalţă-n mare uragane,
Şi pe al nost' cinstit părinte, Eterul cel atotslăvit
Şi dătător a tot ce-i viaţă, şi Soarele ce de pe caru-i —
Divinitate fără seamăn, şi printre zei şi printre oameni —
Cu a lui raze sclipitoare pămîntul tot îmbrăţişează.

[1] Hiperbolos, conducător al partidului democratic din Atena, după moartea lui Cleon, a fost atacat de Eupolis în comedia *Maricas*, aşa cum Aristofan, în piesa *Cavalerii*, îl viza pe Cleon în personajul paflagonianului.
[2] Dans obscen.
[3] Autorul se referă la un fragment din *Cavalerii*.

CORIFEUL

(Către spectatori:)

Privitori prea luminaţi, fiţi, vă rog, cu luare-aminte:
Nedreptatea ce ne-o faceţi merită orice cuvinte.
Nici un zeu nu e cetăţii, decît noi, mai cu folos.
Totuşi nouă nu ne-aduceţi sacrificii nici prinos,
Deşi vă păzim de rele. Cînd începeţi vreun război
Fără rost, vă dăm de veste, sau prin tunet sau prin ploi.
Iar apoi cînd voi pe Cleon, tăbăcarul paflagon,
Cel cu zeii-n duşmănie, era gata să-l alegeţi
Comandant al oştii voastre, noi am încruntat sprînceana
Şi „prin scăpărări de fulger, tunetele-am slobozit", [1]
Se îndepărtă şi luna de pe calea ei ştiută
Chiar şi soarele-şi ascunse, grabnic, felinarul lui,
Refuzînd să-l mai aprindă, dacă-i Cleon comandant. [2]
Totuşi l-aţi ales. Se spune că soluţiile greşite,
Cresc în voie la Atena, dar că zeii au ei grijă,
Şi le-ntorc în fel şi chipuri, să vă fie de folos.
Chiar greşeala cea de-acuma ni-i uşor să vă-nvăţăm
Cum se poate-ntoarce-n bine: dacă într-o zi, pe Cleon,
Vultur cunoscut de pradă, voi l-aţi prinde luînd mită
Sau furînd cumva ca-n codru şi i-aţi pune lanţu-n gît
Şi prostia asta, iarăşi — cum se-ntîmplă totdeauna —
Se va-ntoarce ca alt'dată, înspre binele cetăţii.

AL DOILEA MIC COR

Vino lîngă mine-Apollon, ce pe stînca Cyntiană,
Pe cel mai înalt din piscuri, ţi-ai ales locaş în Delos,

[1] Parodia unui vers din *Teucros* a lui Sofocle.
[2] In octombrie 425 înaintea erei noastre, a avut loc o eclipsă de lună, iar o eclipsă de soare în 424, tocmai cînd Cleon a fost ales comandant, drept răsplată pentru victoria de la Pylos.

Vino şi tu, fericito, cea care-n Efes trăieşti [1]
Intr-un templu numai aur, şi în care cu mîndreţe
Lidienele fecioare te ridică-n slava mare;
Vin şi tu, zeiţa noastră, tu Atena, care porţi
Cu putere-n mînă scutul ce-ocroteşte-n veci cetatea;
Şi tu cel ce stă pe stînca Parnasiană şi luceşte
In mijlocu-atîtor torţe, cu bacante delfiene,
Nobilă figură-amice a lui comos [2], Dionysos.

CORIFEUL

In clipa cînd, pentru-a veni, noi eram gata de plecare,
Am întîlnit în cale luna, ce ne-a rugat, întîi şi-ntîi,
Să dăm la toţi atenienii şi aliaţi un „bună-ziua",
Apoi ne-a spus că-i supărată fiindcă-aţi fost neobrăzaţi
Cu ea, ce v-a servit pe toţii, nu prin cuvinte — cu lumină.
Căci, mai întîi, în orice lună, vă face o economie
Nu mai puţin de-o drahmă-ntreagă, la torţele ce nu le ardeţi
Şi asta în aşa măsură, încît spre seară cînd ieşiţi,
Parcă v-aud: „Nu e nevoie, băiete, să mai cumperi torţe,
Că-afară e o lună plină de vezi ca în amiaza mare".
Şi tot ea spune că vă-aduce şi alte multe binefaceri,
Că zilele nu le ştiţi bine şi-aţi încurcat tot calendarul
Şi că din pricina aceasta mereu o ameninţă zeii
De cîte ori vin nemîncaţi, că au pierdut ziua de praznic,
Fiindcă ziua cu pricina fu după vechiul calendar,
Iar cînd e ziua pentru jertfe, voi instruiţi, vă judecaţi.
Adeseori, pe cînd, noi zeii, postim în semn de pomenire-a
Lui Memnon şi a lui Sarpedon, voi faceţi chef şi vă hliziţi.
De-aceea lui Hiperbolos, ce-i membru-n marele consiliu [3],

[1] Este vorba de Artemis.
[2] *Comos* — serbare doriană în cinstea lui Dionysos. Cu un sens mai general — petrecere cu dansuri şi muzică.
[3] Consiliul anfictionic, ai cărui membri erau însărcinaţi, printre altele, şi cu controlul şi rînduiala sărbătorilor.

Noi zeii i-am luat cununa. De-acum nu va uita uşor
Că-a zilelor orînduială se ţine numai după lună. [1]

SOCRATE
(ieşind din casă)

Pe-a Universului suflare [2], pe Haos gol şi pe Văzduh,
Eu încă n-am văzut în viaţă un om atît de necioplit,
Un bădăran stîngaci ca tine, atît de tont şi de uituc.
Chiar orice fleac, nici nu apuc ca să i-l vîr bine în cap,
Nu-i intră încă pe-o ureche şi-a şi ieşit pe cealaltă.
Cu toate-acestea, să-l poftesc să iasă-afară în plin soare.
Ei, Strepsiade, unde eşti? Hai, ieşi, cu patul tău cu tot.

STREPSIADE

Eu l-aş aduce bucuros, dar ploşniţele nu mă lasă.

SOCRATE

Hai, ce te tot învîrţi atîta? Aşează-l ici şi bagă seama.

STREPSIADE

Poftim.

SOCRATE

Şi-acum să-mi spui curat, ce-ai vrea să-nveţi mai înainte
Din lucrurile despre care nu-avuşi prilej să ştii nimic?
Să-mi spui ce te interesează: măsura, versurile, ritmul?

STREPSIADE

Să te aud despre măsură. Şi-acum mi-e ciudă că deunăzi

[1] Grecii antici îşi stabileau calendarul după ciclul lunii, nu al soarelui.
[2] Este vorba de suflul universal care întreţine viaţa fiinţelor.

Un făinar m-a înşelat cu-o dublă la măsurătoare.

SOCRATE

Nu poate fi vorba de asta. Eu te întreb care-i măsura
Cea mai frumoasă care-ţi place: trimetrul e, sau tetra-
metrul ? [1]

STREPSIADE

Ei, după mine, de mă-ntrebi, măsura cea mai bună-i sfertul.

SOCRATE

Măi omule, vorbeşti prostii.

STREPSIADE

Eu fac prinsoare pe ce vrei că tetrametrul este sfertul.

SOCRATE

Pe dracu! Vai, ce ţopîrlan! Uff! Tare mai eşti greu
de cap
Dar poate că atuncea, ritmul o să-l pricepi mai uşurel.

STREPSIADE

La ce serveşte tactu-acesta, că doar nu poţi trăi din el?

SOCRATE

Iîntîi, serveşte să faci faţă, cînd eşti în vreo societate,
Să ştii că ritmul e enoplic [2] şi că nu este un dactil. [3]

---

[1] Termeni uzuali în metrică pentru a exprima versul de 12 şi 16 silabe.
[2] Ritmul dansurilor războinice.
[3] Joc de cuvinte: *Dactilos* pe greceşte înseamnă şi dactil şi degete.

STREPSIADE

Pe degete? Atuncea ştiu prea bine, pentru dumnezeu.
Dar vezi că eu din toate-acestea nu aş voi să-nvăţ nimic.

SOCRATE

Atunci, ce vrei?

STREPSIADE

Ţi-am spus o dată. Ştii, chestiunea ceealaltă.
Să-nvăţ deprinderea aceea, a nedreptăţii, ştii tu care.

SOCRATE

Dar sînt atîtea multe alte ce trebuie să ştii-nainte:
De pildă printre patrupede să-nveţi a le cunoaşte bine
Pe cele de sex masculin.

STREPSIADE

Le ştiu pe cele masculine, de-o poştă, că nu sînt nebun:
Berbecul, taurul şi ţapul, pe urmă cîinele, cocorul.

SOCRATE

Vezi, părţii femeieşti îi spui ca şi bărbatului: cocor.

STREPSIADE

Cum?

SOCRATE

Vezi tu, tot cocor îi zici, de e femeie sau bărbat.

STREPSIADE

Adevărat, pe Poseidon. Dar cum ar trebui să-i zic?

SOCRATE

Să zici cocor şi cocoroaică.

STREPSIADE

Ah! Cocoroaică! Foarte bine. Atît de-am învăţat şi încă
Ţi-oi da o dimirlie rasă, să ai ce frămînta-n copaie.

SOCRATE

Iată-ai făcut înc-o greşeală, acu chiar, cînd rostişi „copaie";
O faci de parte bărbătească, deşi-i de genul feminin.

STREPSIADE

Dar nu-nţeleg de loc cum fac, copaia, parte bărbătească.

SOCRATE

Cum nu-nţelegi? Cînd zici copaie, e cum ai spune Niculaie.[1]

STREPSIADE

Cum?

SOCRATE

Pentru tine e totuna: ori Niculaie ori copaie?

STREPSIADE

De unde, dragă, Niculaie zău n-a avut nici o copaie.
El doar îşi frămînta aluatul într-o rotundă piuliţă.
De-acum încolo, cum să-i zic?

[1] In original *Cleonymos* — redat prin Niculaie pentru a se vădi aproximativ jocul de cuvinte şi intenţia autorului. După cum se vede, Socrate — mai bine zis sofiştii — erau analogişti.

SOCRATE

Ei, uite-aşa, să spui ca mine:
Copina, precum zici, de pildă, cînd spui unei femei Marina.

STREPSIADE

Copina? — genul feminin?

SOCRATE

Aşa e a vorbi corect.

STREPSIADE

Atuncea forma regulată ar fi Copina Niculina.

SOCRATE

Şi trebuie să mai înveţi ce nume sînt pentru bărbaţi,
Să le deosebeşti deodată de orice nume de femeie.

STREPSIADE

Le ştiu pe cele femeieşti.

SOCRATE

Atuncea spune-mi cîteva.

STREPSIADE

Ar fi Lysilla şi Filina, Clytagora, Demetria.

SOCRATE

Dar dintre cele masculine, ce nume ai putea să-mi spui?

STREPSIADE

Ştiu multe: este Filoxénos, Melessía şi-Aminía.

SOCRATE

Dar, caraghiosule, nu vezi, că nu sînt nume masculine?

STREPSIADE

Ei, cum se poate! Toate astea, la voi, nu-s nume bărbătești?

SOCRATE

De loc! Cum l-ai striga, de pildă, de-l întîlnești pe Aminia?

STREPSIADE

Cum l-aș striga? E foarte simplu: Ia vino-ncoa', Aminia.

SOCRATE

Ei vezi că-l chemi pe Aminia cu-un nume care-i de femeie? [1]

STREPSIADE

Cu drept cuvînt, că n-a făcut de loc serviciul militar. [2]
Dar pentru ce ne pierdem timpul cu-atîtea lucruri cunoscute?

SOCRATE

Te-nșeli amar. Dar, ia poftim și culcă-te puțin aici.

(Ii arată patul.)

---

[1] Și în grecește existau nume de bărbați în formă feminină, cum ar fi la noi Coca etc. Tot acest dialog se referă la sofistul Protagoras care, cel dintîi, a clasat numele după genul lor și a lansat moda unor asemenea preocupări gramaticale.

[2] Aminia era un personaj cunoscut la Atena; în timpul războiului peloponeziac se învîrtise ca să rămînă la vatră.

STREPSIADE

Și-apoi?

SOCRATE

Gîndește-te la tot ce-acum mai mult te preocupă.

STREPSIADE

Te rog, nu, nu, aici nu pot.
Dar dacă, oricum, e nevoie,
Mă-ntind mai bine pe pămînt și m-oi gîndi cît vrei de-adînc.

SOCRATE

Ba-n pat, că altfel nu se poate.

STREPSIADE

Atuncea vai de pielea mea,
Că ploșnițele dinăuntru au să mi-o tăbăcească bine.

(Se culcă. Socrate se îndepărtează.)

CORUL

(către Strepsiade)

Adună-ți gîndul — și gîndește
La eul tău, și-l cercetează
Și pe o față și pe alta,
In tine-însuți concentrat.
Cînd dai de vreo încurcătură
Sai iute la altă idee
Și nu lăsa ca somnul dulce
Pe lîngă ochi să ți se deie.

STREPSIADE

Ah, vai de mine! vai de mine!

CORUL

Dar ce-ai pățit și ce te doare?

STREPSIADE

De-acu m-am dus, nenorocitul!
Ieșind, de peste tot din pat,
M-atacă ploșnițele, droaie,
De parc-ar fi corintieni, [1]
Așa-mi scot sufletul din mine,
Și sîngele din vine-mi sug,
Și dosul tot mi-l găuresc,
Iar pîn' la urmă mă omoară.

CORIFEUL

Nu te văita așa de tare.

STREPSIADE

Dar e vreun chip să fac altfel?
Cînd tot ce am s-a dus pe copcă,
Și rumeneala din obraji,
Și viața și... încălțămintea,
Și cînd, pentru a-mi pierde vremea,
Mai trebuie să mai și cînt.
Acuși, acuși m-am dus cu totul.

(Pauză.)

SOCRATE

Da' ce faci, nu gîndești, amice?

---

[1] In grecește, joc de cuvinte imposibil de tradus. Cuvîntul grecesc *Kõreis,* care înseamnă ploșniță, era, se pare, și o poreclă a corintienilor.

STREPSIADE

Pe Poseidon, atîta fac.

SOCRATE

Ia să vedem, ce meditai?

STREPSIADE

Ei, uite, mă-ntrebam și eu
De-or mai lăsa ceva din mine aceste ploșnițe lihnite!

SOCRATE

Ai să te pierzi ca un nemernic.

(Se îndepărtează.)

STREPSIADE

Dar, dragul meu, s-a și făcut!

CORIFEUL

Nu-i vorba să te dai bătut, ci să-ți tragi blana peste cap, [1]
Să-mi afli silogismul fals, o-ntorsătură-nșelătoare. [2]

STREPSIADE

Dar cine-o arunca pe mine acele blănuri fermecate,
Din care ar putea să sară întorsătura-nșelătoare?

SOCRATE
(revenind)

Să văd ce face omul nostru. Ei, mă, ce faci acolo, dormi?

---

[1] In grecește, hazliu joc de cuvinte între „blană de miel" și cuvîntul asemănător care înseamnă „a nega".
[2] Intorsătură-nșelătoare — negație.

STREPSIADE

Nici pomeneală!

SOCRATE

Ei, găsişi?

STREPSIADE

Nimica, zău.

SOCRATE

Nimic? Nimic?
Mai vîră-ţi capul înăuntru, şi prinde iar a medita.

STREPSIADE

La ce să mă gîndesc? Hai, spune-mi şi lămureşte-mă,
Socrate.

SOCRATE

Gîndeşte singur la ce vrei şi apoi spune-mi ce-ai găsit.

STREPSIADE

Ţi-am spus de mii de ori ce vreau şi pentru ce-am venit
aici.
E vorba de dobînzi să scap, să nu le mai plătesc la nimeni.

SOCRATE

Hai, iute, bagă-te sub blană şi împărţindu-ţi cugetarea
În bucăţele, meditează cu de-amănuntul şi adînc,
După deviza cunoscută, împarte şi examinează.

STREPSIADE
(pişcat de ploşniţe)

Ah, vai de capul meu!

SOCRATE

Fii calm. Şi dacă poate vreo problemă
Îţi pare grea şi te încurcă, o lasă baltă deocamdată;
Apoi supune-o judecăţii din nou, o mai agită iar,
Şi-o cîntăreşte bine, bine. [1]

STREPSIADE

Dar, prea iubitul meu Socrate...

SOCRATE

Ce e, bătrîne?

STREPSIADE

Am găsit ideea care să mă scape
De plata de dobînzi.

SOCRATE

Ei, care?

STREPSIADE

Ia spune, însă, dacă...

SOCRATE

Ce?

---

[1] Aristofan parodiază procedeul de investigaţii al lui Socrate.

STREPSIADE

Dac-aş năimi o vrăjitoare tesaliană să dea jos
Din ceruri luna, s-o închid bine-ntr-un toc rotund ca tocul
Unei oglinzi şi s-o încui.

SOCRATE

La ce-ar putea să-ţi folosească ?

STREPSIADE

De nu mai este lună nouă, nu mai plătesc nici eu procente [1]

SOCRATE

De ce ?

STREPSIADE

Păi, banii se-mprumută cu luna. Asta-i obiceiul.

SOCRATE

Perfect. Şi-acuma să-ţi propun, alt caz şi mai ingenios.
De-ţi face cineva proces de daune de cinci talanţi [2],
Să-mi spui cum faci să-l anulezi ?

STREPSIADE

Cum ? Nu ştiu, dar o să găsesc.

---

[1] Procentele se plăteau în ultima zi a lunii, ziua în care e lună nouă.
[2] Am nda lui Cleon în *Babilonienii.*

SOCRATE

Nu-nchide-ntr-una gîndu-n tine. Dă-i drumul gîndului să zboare

În aer, ca şi cărăbuşul legat cu aţă de-un picior.

STREPSIADE

Găsii un mijloc de minune să anulez procesul. Ştii ?
Tu însuţi o să-mi dai dreptate.

SOCRATE

Ce mijloc ?

STREPSIADE

Uneori desigur
Că ai văzut un fel de piatră frumoasă pe la spiţerii,
O piatră tare străvezie cu care se aprinde focul.

SOCRATE

Crotalul vrei să zici ?

STREPSIADE

Ei, da. Să iau o piatră dintr-acestea
Şi-n clipa-n care grefierul ar fi să scrie reclamaţia
Să stau, aşa, mai la o parte, şi să topesc frumos, la soare,
Cu piatra, textul acuzării. [1]

SOCRATE

Pe graţii ! Ce truc minunat !

---

[1] Textul reclamaţiilor şi al depoziţiilor martorilor era scris pe tablete de lemn unse cu ceară.

STREPSIADE

Ah! Ce-ncîntat sînt că am șters o plîngere de cinci talanți!

SOCRATE

Acuma, haide, prinde-n grabă înc-o idee și mai grea.

STREPSIADE

Ce caz?

SOCRATE

Cum, strîns într-un proces, mai poți scăpa de condamnare,
Cînd trebuie să pierzi la sigur, pentru că nu ai nici un
martor?

STREPSIADE

Asta-i un fleac!

SOCRATE

Ce spui? Ei, cum?

STREPSIADE

Să-ți spun! Aștept pînă-o striga
Procesul dinaintea mea și-o rup la fugă și mă spînzur.

SOCRATE

Astea-s prostii.

STREPSIADE

Ba chiar așa. Căci, știi, pe zeii toți din ceruri,
Cînd voi fi mort, atuncea nimeni n-o să-mi mai facă vreun
proces.

SOCRATE

Bați cîmpii. Du-te la plimbare. Nu mai am chef să te învăț.

STREPSIADE

Dar pentru ce, mă rog, Socrate, pe Zeus cel atotputernic?

SOCRATE

Ție îți intră pe-o ureche și-ți iese brusc pe ceealaltă
Tot ce înveți. Să-mi spui, de pildă, ce-ai învățat întîi și-ntîi?

STREPSIADE

A, da, ce-am învățat întîi? De aia... aia, cum se cheamă,
Obiectu-acela-n care, știi, se plămădește aluatul.
Ce dracu, nu mai știu ce-a fost.

SOCRATE

Mînca-te-ar corbii, căzătură; piei repede din ochii mei;
Prea ești uituc și nedibaci.

STREPSIADE

Bietul de mine, ce mă fac,
Că de nu-nvăț să-mi umble gura, atunci e vai de capul meu.
Hai, Norilor, de ce nu-mi dați un sfat să-mi fie de folos?

CORIFEUL

Bătrîne, noi te sfătuim, de ai acasă vreun fecior
Destul de mare, să-l trimiți să-nvețe-aici în locul tău.

STREPSIADE

A, da, să vezi, am un băiat. E bun și foarte de ispravă,
Dar din păcate nu prea vrea să-nvețe. Ce e de făcut?

CORIFEUL

Şi tu îl suferi? Cum se poate?

STREPSIADE

Il sufăr, că e un zdrahon nemaivăzut şi plin de vlagă;
Se trage, după mamă, din neamu-ncrezut al Caesyrei.
Dar, totuşi, eu pornesc să-l caut şi de nu vrea-l gonesc din casă.

(Către Socrate:)

Pînă atunci te du-năuntru, că eu mă-ntorc cît ai clipi.

(Iese.)

CORUL

(Către Socrate)

Iţi dai tu seama ce foloase
In clipa asta o să ai;
Şi datorită numai nouă
Dintre toţi zeii care sînt?
Căci el e gata, omul nostru,
Să facă tot ce-i porunceşti.
Dar, vezi, cît e pierdut cum este
Şi, după cum îţi poţi da seama,
Atît de entuziasmat,
Tu nu scăpa acum prilejul
De-a-l jumuli cît poţi mai bine;
Dar fă-o repede, prilejuri
Din astea n-ai atît de des
Şi se sfîrşesc mai totdeauna
Cum nici prin cap nu ţi-a trecut.

(Socrate reintră.)

STREPSIADE

(împingîndu-şi băiatul înainte)

Pe Neguri, de acum încolo, aicea n-o să mai rămîi.
Te du la unchiu-tău Megacle şi roade-i stîlpii de la casă. [1]

FIDIPIDE

Dar ce ai, tată? Nu ţi-e bine?

(Aparte:)

Să ştii că e bolnav, sărmanul.
Zău că nu eşti în toată firea, pe Jupiter Olimpianul.

STREPSIADE

Auzi! Auzi! pe Jupiter, pe Jupiter Olimpianul;
Ce nerozie să mai crezi în Jupiter la vîrsta asta!

FIDIPIDE

Şi ce-ai găsit aici de rîs?

STREPSIADE

Cum să nu rîd cînd mă gîndesc
Că doară eşti un copilandru şi crezi în scorniituri băbeşti.
Dar, oricum, dă-te mai aproape că am să-ţi povestesc ceva.
Cînd vei afla, om te-ai făcut. Rămîne însă între noi.

FIDIPIDE

Ei, iată-mă, să auzim.

STREPSIADE

Tu, ştii, juraşi pe tata Joe.

---

[1] Megacle era, precum se vede, un nobil ruinat.

FIDIPIDE

Ei şi ?

STREPSIADE

Ce bine e să ai în viaţă-un dram de-nvăţătură !
Căci află, dragă Fidipide, că Joe-al tău nu mai domneşte.

FIDIPIDE

Dar atunci cine ?

STREPSIADE

Cum ? Vîrtejul. El l-a gonit din tron pe Joe.

FIDIPIDE

Ei asta-i ! Ce vorbeşti prăpăstii ?

STREPSIADE

Ba află că e chiar aşa.

FIDIPIDE

Şi cine-a spus ?

STREPSIADE

Au spus mai mulţi. A spus Socrate Melianul[1]
Şi Herefon acel ce ştie cît sare-un purice în mers.

---

[1] Aristofan atribuie lui Socrate, care era din Atena, ca patrie insula Melos, de unde se trăgea ateul Diagoras, pentru a insinua că şi Socrate e ateu.

FIDIPIDE

Şi tu-ai ajuns în aşa hal de nebunie, de sminteală,
Incît să crezi tot ce te-nvaţă ţîcniţii ăştia care-i spui ?

STREPSIADE

Să-ţi tacă gura, să nu zici nimic de rău de aceşti oameni
Destoinici, plini de judecată şi care ţin atît de mult
La fiecare gologan, încît nici unul dintre ei
Nu şi-a tuns chica niciodată, nici untdelemn pe trup n-au dat
Şi nici la baie nu s-au dus, să se mai curețe un pic.
Pe cînd tu, parcă-aş fi murit, aşa mi-ai curăţat averea.
Acuma, haide, nu mai sta şi-nvaţă-n locul meu, băiete.

FIDIPIDE

Mă rog, şi ce scofală mare-aş putea să-nvăţ eu de la ei ?

STREPSIADE

Zău ? Apoi toată-nţelepciunea din toată omenirea asta.
Şi o să-ţi dai tu singur seama cît eşti de prost şi necioplit.
Dar stai aici şi mă aşteaptă că eu mă reîntorc îndată.

(Dă o fugă pînă acasă.)

FIDIPIDE

Ei, ce e de făcut acuma, că tata şi-a ieşit din minţi ?
Să-l chem în judecată, oare, să-l pun cumva sub curatelă,
Sau poate la dricar e cazul să le explic că e nebun.[1]

STREPSIADE

(se întoarce, avînd în fiecare braţ cîte o gaiţă)

Ia să vedem acum, la asta, cum o să-i spui tu. Să-auzim !

---

[1] Aceste vorbe echivalează cu : oare să-i comand sicriul ?

FIDIPIDE

Cum ? Gaiță.

STREPSIADE

Dar ăsteilalte, cum o să-i spui ?

FIDIPIDE

Și ei la fel.

STREPSIADE

La fel le spui la amîndouă ? O să ajungi de rîsul lumii.
Prostia este gogonată, să n-o repeți de azi încolo.
Vezi, asta-i gaiță, femeie; iar astalaltă-i găițoi.

FIDIPIDE

Cum, găițoi ? Zi, asta este înțelepciunea cea grozavă
Cu care-aici te procopsiră de cînd intrași nu de demult ?

STREPSIADE

Da, asta, și atîtea alte. Dar pe măsură ce-nvățam
Eu toate le uitam îndată, din cauză că-s prea bătrîn.

FIDIPIDE

De-așa glagore-ai rătăcit și haina ce-o purtai în spate ?

STREPSIADE

Nu, rătăcit nu e cuvîntul, fiindcă l-am răstălmăcit.

FIDIPIDE

Dar cu papucii ce-ai făcut, bătrîn smintit și prost ce ești ?

1.15.31

STREPSIADE

Deh, i-am pierdut, dar, ca Pericle[1], să zic-așa : „pentru nevoi".
Ci haide să plecăm o dată. De-ar fi de astăzi să greșești
Doar fiindcă-ai asculta orbește de sfaturile părintești.
Că doar aveai vreo șase ani, și gîngureai, eu te-ascultam.
Chiar cea dintîi a mea simbrie, primită-atunci ca jurător,
Eu la Diasii-n zi de praznic am dat-o pentru-un cărucior.

FIDIPIDE

(cedînd în silă)

Te-ascult, dar ai să vezi cu timpul cît de amar ai să regreți.

STREPSIADE

Frumos că te-ai lăsat convins.

(Se îndreptă spre casa lui Socrate, strigînd :)

Socrate, vino, ieși puțin.
Ți-aduc feciorul. Uite, ăsta-i, dar greu mi-a fost ca să-l înduplec.

SOCRATE

(măsurîndu-l pe Filipide din cap pînă-n picioare)

E un copil și nu-i deprins să-și poarte capul sus, prin nori.

FIDIPIDE

In schimb al tău cum s-ar deprinde, de-ar fi o dată spînzurat !

STREPSIADE

(încet, către fiul său)

La naiba, ce te-a apucat, ca să-ți blestemi învățătorul ?

[1] Pericle refuza să justifice întrebuințarea unei sume de bani cu care cumpărase retragerea spartanilor, mulțumindu-se să spuie că i-a cheltuit „pentru nevoi".

SOCRATE

Cuvîntul ce l-a spus la urmă, ştii, cuvinţelul „spînzurat",
Ce grosolan a fost rostit, cu toată gura lăbărţată!
Cum o să fie oare-n stare băiatul ăsta să înveţe
Ce-i arta de-a pleda prin care să poţi scăpa de-o condamnare,
Sau cum se face-o acţiune, sau vocea să şi-o îndulcească
Să fie mai convingătoare? Cînd te gîndeşti, pentr-un talant
Hipérbolos chiar a-nvăţat să facă toate astea bine.

STREPSIADE

N-ai grijă. O să-nveţe el. Băiatul e isteţ din fire.
De cînd era un prichindel, un ţîncuşor abia de-o şchioapă,
Făcea cîte un pui de casă sau ne scobea în lemn vreo luntre,
Făcea cîte-un căruţ din piele, ba chiar din coaja unei rodii
Făcea broscuţe, de minune. Incearcă deci şi îl învaţă
Acele două judecăţi: cea dreaptă şi cea strîmbă care,
Atuncea cînd susţii pledînd o cauză care-i nedreaptă,
O dovedeşte pe cea dreaptă, iar dacă nu e cu putinţă
Să le deprindă pe-amîndouă, atunci să faci în aşa fel
Incît cu orice preţ s-o-nveţe măcar pe cea cu strîmbătate.

SOCRATE

O să înveţe chiar el singur din gura celor două feluri,
Ştiute, de argumentare. Şi, astea spuse, eu mă duc.

STREPSIADE

Şi nu uita să-l faci să poată da replică la tot ce-i drept.

(Socrate intră în casă, din care ies raţionamentul cel drept şi cel nedrept, certîndu-se.)

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT [1]

Poftim în faţă, să te vadă şi spectatorii, de cutezi.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Oricît eşti de neruşinat merg unde vrei. In faţa lumii
Mie-mi va fi mult mai uşor ca să te dau de-a berbeleacul.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Pe mine, tu? Dar cine eşti?

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Un argument.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Da, dar cel slab.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Şi totuşi eu te voi răpune, cît te ţii tu de voinicos.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Şi prin ce mijloace, mă rog?

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Prin ale mele noi precepte
Pe care eu le-am inventat.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Din astea-ntr-adevăr acuma,
E plină lumea, und'te-ntorci.

[1] Raţionamentul cel drept se numea „tare", iar cel nedrept „slab".

(Arătînd spre spectatori.)

Din pricina acestor proşti.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Nu proşti. De loc. Ci înţelepţi.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Ce-am să te dau eu în tărbacă !

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Eşti bun să-mi spui cum ai să faci ?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Spunînd pe faţă ce e drept.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Dar eu am să susţin contrariul şi-am să-ţi dau totul peste cap.
Ba chiar voi spune că dreptatea, cum o numeşti, nici nu există.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Cum nu există ?

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Dacă este, atunci să-mi spui şi mie unde-i.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Dreptatea e la zei.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Atunci, dacă există o dreptate,
Să-mi spui cum mai trăieşte Zeus ce-a pus pe tatăl său în lanţuri ?[1]

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Ptiu ! Iată că îmi vine rău. Mi-i greaţă. Adă-mi un lighean.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Eşti un ţicnit, o căzătură.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Eşti un stricat fără ruşine.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Ce spui, e floare la ureche.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Eşti o paiaţă, dar observ...

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Că mă încununezi cu crini.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Un paricid !

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Fără să vrei mă poleieşti cu aur, tot.

---

[1] După o legendă mitologică, Zeus l-a detronat pe tatăl său, Cronos, şi l-a pus în lanţuri.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Pe vremuri, aurul acesta purta alt nume: tinichea.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

O fi! Dar azi îmi face cinste.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Dar tare eşti neobrăzat!

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Dar tu? Ce demodat sinistru!

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

De răul tău, azi nici un tînăr
Nu mai cunoaşte drumul şcolii, [1] dar o să afle într-o zi
Intreg poporu-atenian ce vîri tu proştilor în cap.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Te tîrîi ca un prăpădit.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Şi ţie-ţi merge de minune!
Mă mir, fiindcă înainte cerşeai sub masca lui Teléfos
Şi foloseai precepte proaste din traista lui Pandeletos [2].

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Halal de-aşa înţelepciune.

---

[1] Şcolii vechi, bineînţeles. Tînăra generaţie alerga la cursurile sofiştilor.
[2] Un sicofant.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Halal de-asemeni nebunie...

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

...ca cea pe care o arăţi.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

...cum e a ta şi a cetăţii
ce te-a hrănit la sînul ei, corupător al tinereţii.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Şi un Matusalem ca tine vrea să înveţe-acest băiat?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

De ce nu, dacă omul vrea cu orice chip să se salveze
Şi nu vrea să deprindă numai doar arta de-a-ndruga palavre.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT
(către Fidipide)

Hai, vino repede cu mine, şi lasă-l pe nebunul ăsta
Să spuie cai verzi pe pereţi.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Să ştii că de te-atingi de dînsul o să se-aleagă praf de tine.

CORIFEUL
(intervenind ca să-i împiedice să ajungă la bătaie)

Destulă ceartă şi gîlceavă. Mai bine-ar fi să arătaţi

(adresîndu-se celui drept)

Tu, ce-ai predat mai înainte...

(către cel nedrept)

Iart tu. ce-i noua-nvăţătură —

Ca după ce v-ar auzi discuţia-n contradictoriu

Băiatu-acesta să-şi aleagă ce şcoală-anume să urmeze.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

E tocmai ce voiam să fac.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Şi eu.

CORIFEUL

Ei, bine, de-i aşa,

Atunci, care vorbeşte-ntîi ?

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Sînt de acord să-nceapă el.

Şi după ce va fi vorbit, l-oi copleşi cu fraze scurte [1]

Şi cugetări cu totul noi ce-or curge ploaie de săgeţi.

La urmă, de-o mai zice „pis", prea-ascuţitele-mi sentinţe,

L-or înţepa în ochi, pe faţă, pînă şi-o da, în fine, duhul.

CORUL

Acuma amîndoi or să arate, încrezători în arta lor măiastră,

A lor abilitate fără seamăn, şi cugetările de duh, subtile,

Şi meditările abil turnate, în cele mai dibace aforisme,

Şi s-o vedea de data asta cine-i, din doi, cel mai de seamă vorbitor ;

Căci a venit se pare-acuma ceasul al celei de pe urmă încercări

[1] Aluzie la felul de a scrie al lui Euripide.

De-a cunoaşte toată-nţelepciunea, cea pentru care cei doi adversari

Duc fără de răgaz, de-atîta vreme, o luptă ce-i pe viaţă şi pe moarte.

(Către cel drept.)

Ei, haide tu, cel ce-ai împodobit strămoşii cu purtări aşa curate,

Dă-ţi drumul glasului cum ţi-i plăcerea şi spune care-ţi este firea ta.

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Voi spune, aşadar, ce fel şi cum se educa-nainte tineretul,

Cînd înfloream cinstind numai dreptatea, iar cuviinţa era-n mare cinste.

Intîi şi-ntîi nici un copil pe-atunci nu trebuia să scoată nici o vorbă,

Pe urmă îi vedeai mergînd pe stradă, în ordinea cea mai perfectă,

Pe toţi copiii dintr-un cartier, spre casa dascălului lor de canto,

Neîmbrăcaţi şi-nghesuiţi în rînduri, chiar dacă viscolea cu măzăriche.

Şi-acolo, cum stăteau cu toţi cuminţi, fără-a ţinea picior peste picior,

Ii învăţa să cînte : „Palas, tu cea de cetăţi atotdistrugătoare" [1]

Sau : „Cînt de liră ce străbaţi departe", în versul doric din părinţi lăsat,

Cînd unul o făcea pe caraghiosul, sau poate îşi îngăduia să facă

[1] Inceputul unui cîntec atribuit lui Lamprocle sau lui Stesichor.

Vreo modulație întortocheată, așa cum azi obișnuiește Frinis [1],
Atunci pe loc îl și snopea-n bătaie, ca unul ce strica arta cîntării.
Iar cînd stăteau băieții pe nisip, ei toți țineau picioarele întinse,
Ca nu cumva acei ce se uitau să vadă, poate, ceva de rușine.
Pe urmă, cînd se ridicau de jos, ei trebuiau să-ndrepte iar nisipul,
Ca nu cumva să lase-n el vreo urmă de ce-ar părea cumva prea indecent.
Nu se ungea nici unul cu ulei mai jos de unde-i așezat buricul,
Așa că-n locurile de rușine, le înflorea un puf ca de gutuie.
Nici unul nu vorbea muindu-și glasul, nici nu se-apropia de-alesul său,
Făcînd ocheade pline de-nțelesuri. La mese nu-i era îngăduit
Ca să-și servească un cap de ridiche și nici care cumva s-o ia-naintea
Acelor care-s mai bătrîni ca ei, nici țelină și nici măcar mărar,
Să fie lacom, ori să rîdă-n hohot și nici să stea picior peste picior.

RAȚIONAMENTUL CEL NEDREPT

Ce spui acolo-s vechituri din vremea cînd oamenii tot mai serbau Dipolii, [2]

---

[1] Compozitor care probabil introdusese în muzică sau înтrebuința de predilecție „ruladele“ sau „coloraturile“ care ofensau gustul simplității bătrînești.
[2] Serbare foarte veche ce se celebra la Atena în onoarea lui Zeus.

La care boi se aduceau drept jertfă și se umbla cu greieri [1] scumpi în păr
Și se spuneau poeme de Kikide. [2]

RAȚIONAMENTUL CEL DREPT

O fi. Dar cu asemeni vechituri și cu-ale mele drepte-nvățăminte
Crescut-a neamul mîndru de războinici care-a învins pe perși la Maraton.
Tu însă-nveți copiii cei de azi să se înfofolească în mantale,
Că nu mai pot de ciudă cînd îi văd, atunci cînd joacă la Panatenee, [3]
Punînd în față scutul să se-ascundă, fără rușine, de Palas Atena.

(Către Filipide :)

Pe mine deci, că-s rațiunea dreaptă, tu tinere ca dascăl să m-alegi,
Cu mine ai să-nveți să-ți fie scîrbă de Agora și baie și masagii,
Să te-nroșești de tot ce-i rușinos, iar de-o să-și rîdă cineva de tine,
Obrazul tău să ardă sub ocară ; să te ridici cînd intră un bătrîn,
Să nu fii grosolan cu-ai tăi părinți și să nu faci vreo faptă rușinoasă
Ce-ar fi să-ți întineze idealul de cinste ce îl porți în al tău suflet ;
Nici să te-ndeși să-aplauzi baletiste, ca nu cumva privind acestea toate
Cu jind, să nu primești măru-aruncat de cine știe care depravată

---

[1] Vechii atenieni își prindeau pletele cu greieri de aur.
[2] Un poet vechi al cărui nume ajunsese proverbial, pentru a arăta timpurile de demult.
[3] Cea mai mare sărbătoare a anului la Atena.

Și-așa să-ți pierzi frumosul tău renume; nici să nu ieși din sfatul părintesc,
Să te păzești, spunîndu-i „căzătură", de a-i reproșa etatea care-o are
Și anii-n care tu ai fost crescut de dînsul ca un mînzișor.

RAȚIONAMENTUL CEL NEDREPT

De-l crezi, atuncea, pe Dionysos, pe tine, tinere, te vor lua
Drept unul din nepoții lui Pericle [1] și-o să te strige lumea „puiul mamei".

RAȚIONAMENTUL CEL DREPT

Voinic și strălucind de sănătate, îți vei petrece timpul în gimnaziu
Iar nu în Agora, să spui palavre, spinoase, fără cap și coadă,
Așa cum se obișnuiește astăzi; sau să te zbați mereu în chițibușuri,
Numai chichițe și pișicherlîc și contestații fără de sfîrșit.
La Akademos în a lui grădină vei coborî și sub măslinii sacri
Vei alerga încununat în trestii, alături c-un amic de-aceeași vîrstă,
A tisă mirosind și-a orice lipsă de griji, și-a plopi cu scoarța albă, care
Își pierd jos, la picioare, mîțișorii, în ceasul luminos cînd primăvara
Platanii șușotesc ușor cu ulmii.

(Mai viu:)

Dacă-ai să faci precum îți spus
Și n-ai să uiți de sfatul meu,

[1] Nepoții lui Pericle erau cunoscuți de toată lumea ca foarte slabi cu duhul.

Tu vei avea un piept puternic
Și umeri largi, pielea curată;
Dar dacă tu o să te iei
După moravurile de-azi
O să arăți la față palid
Și o să ai umeri înguști
Și pieptul mic, pipernicit,
O limbă lungă, fesa slabă...
Si vei întinde ca pelteaua
Interminabile decrete;
Ba, după spusa lui, ajungi
Să iei drept bine și cinstit
Tot ce e astăzi rușinos,
Și de rușine, ce-i cinstit,
Iar pe de-asupra îți va da
Scîrbosul viciu, muieratic,
Pe care-l are Antimah [1].

CORUL

Frumoasă-naltă și ilustră e toată-această-nțelepciune.
Ce floare suavă de virtute porți în a tale dulci cuvinte;
Ferice-acei care-au trăit pe-acele vremuri strămoșești.

(Către raționamentul cel nedrept:)

Iar tu, cu arta ta cea fină, să îi răspunzi cu ceva nou,
Căci, precum însuți ai văzut, bătrînu-a fost la înălțime.

CORIFEUL

Așadar, tu va trebui să-aduci puternice-argumente
De vrei să-ți dovedești rivalul și tu să nu te faci de rîs.

[1] Antimah era un afemeiat, cu moravuri degradante.

RAȚIONAMENTUL CEL NEDREPT

Intr-adevăr de mult fierbeam, nerăbdător ca să răstorn
Toate argumentele aduse, cu-a mele maxime contrarii;
Cugetătorii m-au numit raționamentul cel nedrept,
Pentru că eu am fost întîiul ce a avut ideea nouă
De-a contrazice în vorbire justiția și-ale ei legi.
Și arta asta valorează mai mult de-o mie de talanți;
Să fii cu cauza cea slabă și totuși tu să biruiești.

(Către Fidipide:)

Și-acum ascultă cum răstorn, eu, educația frumoasă
Cu care-atîta se fălește. Intîi, el nu-ți va-ngădui,
Cum a și spus-o răspicat, să faci și tu o baie caldă.
Ia spune-mi, ce păcat găsești să facă omul cîte-o baie?

RAȚIONAMENTUL CEL DREPT

Ei, pentru că-acest obicei, e rău și-l face pe om laș.

RAȚIONAMENTUL CEL NEDREPT

Stai, stai, că-acu te-oi prinde de n-ai să știi să scoți cămașa.
Dintre-a lui Zeus fii să-mi spui, pe cine îl socoți mai tare,
Mai curajos, care-a făcut mai multe lucruri de ispravă?

RAȚIONAMENTUL CEL DREPT

Părerea mea e că Hercule e mai presus de orișicare.

RAȚIONAMENTUL CEL NEDREPT

Dar unde ai văzut vreodată „băi herculane“ [1] reci, nu calde?
Și cine-a fost mai brav ca el?

---

[1] „Băi herculane“ era numirea dată izvoarelor de apă caldă.

RAȚIONAMENTUL CEL DREPT

Vezi, asta-i marea ta scofală
Cu care faci tot tineretul să flecărească toată ziua,
Prin toate sălile de baie, pe cînd palestrele [1] sînt goale!

RAȚIONAMENTUL CEL NEDREPT

Apoi îi critici fiindcă merg la întruniri. Eu îi aprob.
Căci dac-ar fi vreun rău în asta, atunci Homer nu ar fi pus
Pe Nestor și pe ceilalți șefi să ție oștilor discursuri.
Pe urmă, a vorbirii artă e socotită flecăreală
Și tinerii n-ar trebui cu nici un chip s-o exercite.
Ei, eu susțin exact contrariul. Pe de-altă parte, spune el,
A fi morali e-o datorie. Aici sînt două mari greșeli.
Pe cine-a procopsit morala vreodată, ai putea să-mi spui?
Infundă-mă! Arată-mi cînd și cui a fost de vreun folos?

RAȚIONAMENTUL CEL DREPT

La mulți. De pildă lui Peleu, de asta și-a primit cuțitul. [2]

RAȚIONAMENTUL CEL NEDREPT

Un cuțitaș? ce dar grozav a mai primit, nenorocitul!
Hiperbolos, vînzînd lămpi false, a cîștigat zeci de talanți
Dar nu, pe Zeus, ca Peleu, un flecuștet de cuțitaș.

RAȚIONAMENTUL CEL DREPT

Dar se căsători cu Tetis, tot datorită cinstei sale.

---

[1] Locuri pentru exerciții fizice.

[2] Legenda spune că Peleu, un erou grec, pe nedrept acuzat de regina Hipolita, a fost abandonat de rege, în timpul unei vînători, în pustietățile munților. Drept recompensă pentru virtutea sa, zeii i-au trimis prin Hermes un cuțit ca să aibă cu ce să se apere de animalele sălbatice.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

(Către Fidipide:)

Deci, tinere, vezi şi socoate tot ce morala îţi aduce
Şi ce plăceri ispititoare îţi sînt oprite pe vecie.
Adio voi, băieţi, femei, petreceri, băutură, jocuri;
Ce rost mai are oare viaţa, cînd n-ai nimic din toate-aceste?
Şi-apoi sînt unele nevoi ce sînt în firea omului.
Greşeşti, comiţi vreun adulter, te prinde soţul cu pricina;
Te-ai dus, cînd nu ştii să vorbeşti. Pe cînd, dacă înveţi la mine,
Zburzi, rîzi şi faci tot ce ţi-e pofta, că nu-i nimica de ruşine.
De te-a surprins cumva bărbatul în adulter, o să-i răspunzi
Că n-ai făcut nici un păcat. Apoi pe Zeus zvîrle vina,
Că doar şi el, cît e de zeu, e-nvins de-amor şi de femei,
Dar' mite tu, un muritor, cum poţi fi decît el mai tare?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Dar dacă-i bagă undeva un hrean, pentru că-ţi dă crezare,
Şi dacă îi pîrleşte dosul cu niscaiva cenuşă-ncinsă,
Ce-ar spune ca să dovedească precum că totuşi nu-i stricat?

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Dar dacă chiar aşa ar fi, ce pagubă-ar avea din asta? [1]

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Mai bine spune ce-ar putea să i se-ntîmple şi mai rău?

---

[1] In original expresia este mult mai concretă, indicînd viciul greco-oriental, foarte răspîndit în antichitate.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Şi ce ai mai avea de spus, de te înfund şi de-astă dată?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Ce-aş zice? Aş tăcea chitic.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

(mai animat)

Ei bine-atuncea să-mi răspunzi:
De unde alegem avocaţii?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Dintre acei care-s stricaţi.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Dar dramaturgii?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Tot din ei.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Dar demagogii?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Tot la fel.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Vezi! recunoşti că tot ce spui
Nu face nici două parale.

Şi printre spectatori, priveşte,
Majoritatea, ce să spun?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Privesc.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Ei, şi atunci ce vezi?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT

Majoritatea, ce să spun,
Cu toţii nişte desfrînaţi.
De pildă, uite unul colo
Pe care îl cunosc de mult,
Şi celălalt cu plete lungi,
Şi celălalt...

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

Ei, ce mai zici?

RAŢIONAMENTUL CEL DREPT
(către public)

Mă dau bătut, o! desfrînaţi!

(Intorcîndu-se către şcoala lui Socrate:)

Şi iată, îmi dezbrac mantaua
Şi trec şi eu de partea voastră.

(Intră la Socrate.)

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT
(către Strepsiade)

Ce faci? Iţi iei băiatu-acasă, sau ţi-l învăţ oratoria?

STREPSIADE

Invaţă-l bine, dă-i bătaie, deprinde-i fălcile-amîndouă,
Pe una ca să lehăiască, în pricini, ştii, mai mărunţele,
Iar pe cealaltă s-o deprinzi pentru afaceri mari şi grase.

RAŢIONAMENTUL CEL NEDREPT

N-ai nici o grijă-o să se-ntoarcă sofist cum nici n-ai pomenit.

FIDIPIDE
(aparte)

Zi, mai degrabă, foarte palid, pe cît mi-nchipui — prăpădit.

CORIFEUL

Şi-acum plecaţi de-aci.

(Raţionamentul cel nedrept şi Fidipide intră în gînditoriu.)

(Către Strepsiade:)

Dar cred că mai tîrziu ai să regreţi.

CORIFEUL
(se întoarce spre public)

Ce au de cîştigat judecătorii, dînd corului o mînă de-ajutor
Vom spune-o noi, acum, aici. Cînd primăvara veţi porni
Ca să araţi pămîntul vostru, noi vom ploua la voi întîi
Şi mai pe urmă la ceilalţi. Şi-apoi a voastre vii şi holde
Le vom lua în grija noastră, ca să nu sufere cumva,
Nici de prea mare uscăciune şi nici de ploi prea-mbelşugate.
Dar dacă vreun muritor ne-o supăra pe noi, zeiţe,
Să ştie că din partea noastră va fi să-ndure multe rele,
Că n-o să aibă parte nici de vin şi nici de alte roade,
Căci cînd va fi să-nmugurească măslinii, şi migdalii, viţa,

Vom trage cu astfel de prăştii, că le-om strica din muguri
şi rodul.
Iar cărămizi de-o fi să-şi facă, porni-vom rupere de nori
Şi ţigla de pe casă-om sparge-o cu-o grindină şi mai
grozavă,
Iar cînd sau el sau vreun prieten ar vrea cumva să se
însoare,
Noi toată noaptea vom ploua [1], încît mai bine ar fi fost
Să se găsească în Egipt. [2]

STREPSIADE

(ieşind de la el de-acasă)

Mai sînt cinci zile, apoi patru, pe urmă trei şi apoi două
Şi iată ziua cea de care mă tem mai mult ca de orice,
De care tremur şi-o urăsc, căci după dînsa vine-ndată
Şi ziua-aceea ce desparte o lună nouă de cea veche,
Cînd fiecare creditor, plătindu-şi taxa acţiunii
De darea mea în judecată, se jură c-o să mă distrugă,
Deşi pretenţiile mele sînt drepte şi sînt chibzuite:
„Impieliţatule, nu-mi cere să-ţi dau această sumă-acu,
Cu datoria cealaltă mă mai îngăduie puţin,
Iar pe a treia, zău, mi-o iartă". Dar ei pretind că-i port cu
vorba,
Că-n felu-acesta niciodată n-o să mai intre în parale,
Mă-njură, ci-că n-am obraz, şi-au să mă dea în judecată.
Ei bine, fie. Nici nu-mi pasă, căci Fidipide-o fi-nvăţat
Cum se pledează un proces şi asta aflu eu îndată:
Mă duc acasă la Socrate şi am să bat la gînditoriu.

(Bate la uşa gînditoriului.)

Băiete, ei, băiete-auzi?

---

[1] Cortegiul nupţial se îndrepta spre casa mirelui noaptea, la lumina faclelor. Stingerea acestora era considerată ca un semn rău.

[2] În Egipt ploile sînt foarte rare.

SOCRATE

(deschizînd)

Ei, bună ziua, Strepsiade.

STREPSIADE

Aşijderea, dar deocamdată primeşte săcuşorul ăsta.
Ştii, pe un dascăl se cuvine să-l răsplăteşti puţin cu-un
dar;
Da' fiul meu mi-a învăţat vorbirea cea mult lăudată
De care îmi vorbeai deunăzi, cînd l-ai luat ca-nvăţăcel?

SOCRATE

Da, sigur!

STREPSIADE

Atunci slavă ţie, regina lumii, şmecherie.

SOCRATE

Aşa că, de acum încolo, ai să cîştigi uşor de tot,
Cînd vrei, în orişice proces.

STREPSIADE

Chiar dacă-au fost de faţă martori atunci cînd m-am
împrumutat?

SOCRATE

Cu-atît mai bine, chiar de-ar fi să aibă martori şi o mie.

STREPSIADE

Atunci să cînt în gura mare:
„De-acum adio, cămătari".

Şi voi, şi capitalul vostru,
Cu tot procentul la procent!
De-acuma nu veţi mai putea
Să vă legaţi de capul meu,
Că mi se-nalţă un fecior
In casa asta, pentru mine,
Cu-o limbă cu două tăişuri:
Un meterez e pentru mine,
Şi temelie casei mele,
Iar pentru duşmani, o năpastă.
Liberator de angarale
Ce copleşesc pe-al său părinte.

(Către Socrate:)

Mergi repede şi-l cheamă-ncoace.

(Socrate reintră cu Filipide.)

„Copilul meu, o! fiul meu,
De ce nu ieşi? N-auzi tu oare
Cum cheamă părintescul glas?“ [1]

SOCRATE

Ei, iată omul cel vestit.

STREPSIADE

O! dragul meu; o, scumpul meu.

SOCRATE

Poţi să ţi-l iei şi să te duci.

(Reintră.)

STREPSIADE

A-ha-ha-ha copilul meu,

[1] Parodie după *Hecuba* lui Euripide.

Ce bine-mi pare, mai întîi, cînd văd ce rumen eşti la faţă.
Acuma, cînd mă uit la tine, văd dintr-o dată cum arăţi:
Un negator fără pereche, contradictor [1] înveterat,
Pe chipul tău citeşti de-o poştă: „Şi-acuma ce mai ai de zis?“ [2]
Şi felu-acesta de-a o face pe ofensatul cînd tu-ataci
Şi-n fond tu ofensezi pe alţii, eu îl cunosc atît de bine!
Şi-n ochi ce ática [3] privire! De-acuma, vezi, bagă de seamă
Să-mi fii tu mie salvatorul, căci doar tot tu m-ai ruinat.

FIDIPIDE

Dar spune-mi ce te-ngrijorează?

STREPSIADE

E ziua ceea veche-nouă.

FIDIPIDE

Există oare-o zi să fie cum o numeşti tu „veche-nouă“?

STREPSIADE

Da. Este ziua-n care spun c-au să plătească-n contra mea
Şi taxele de judecată.

FIDIPIDE

Ei şi? parale date-n vînt.
Căci cum o iei tot nu se poate, o zi să facă totuşi două!

[1] Adică „în stare să nege totul“. Strepsiade întrebuinţează cuvintele la modă. Străinii îi acuzau pe atenieni de şiretenie şi spirit şicanator.
[2] Formulă mult întrebuinţată în discuţii pentru a face pe adversar să-şi piardă cumpătul.
[3] O privire obraznică.

STREPSIADE

Zici, aşadar, că nu se poate?

FIDIPIDE

Păi cum? De unde să se poată?
Doar dacă crezi că o femeie, aceeaşi, s-ar putea să fie
Şi babă în acelaşi timp, şi totodată o fetiţă.

STREPSIADE

Cu toate-acestea, aşa-i legea.

FIDIPIDE

Apoi, tocmai aicea, cred,
Că ei nu înţeleg prea bine care-i anume sensul legii.

STREPSIADE

Şi care e cu-adevărat?

FIDIPIDE

Făuritorul legii, Solon,
Cum ştii, era prin firea lui un democrat nedezminţit.

STREPSIADE

Ce au a face toate astea cu ziua plăţii, veche-nouă?

FIDIPIDE

El e acel ce-a hotărît, pentru chemarea-n judecată,
ŞI ziua veche şi cea nouă, pentru ca taxa să se ia
In ziua-ntîi a noii luni.

STREPSIADE

De ce-a mai pus şi ziua veche?

FIDIPIDE

Ca să le dea la părţi o zi în care ele să se-mpace.
De nu, să fie sîcîiţi de-ntîi a lunii chiar din zori.

STREPSIADE

Dar cum se face că atunci judecătorii nu primesc
La plată taxa de-acţiune în ziua-ntîi a noii luni,
Ci cu o zi mai înainte de a începe luna nouă?

FIDIPIDE

Deh! fac şi ei pe cît se pare, aşa cum fac degustătorii, [1]
Să puie mîna cît mai iute pe taxele de acţiune,
Ca să le poată degusta cu-o-ntreagă zi mai înainte.

STREPSIADE
(către spectatori)

Nenorociţilor, ei bine, ce staţi ca nişte slabi cu duhul
Drept pradă pentru noi, deştepţii, ce staţi ca nişte bolovani,
Voi, turmă, miei duşi la tăiere, voi, poloboace desfundate?
Va trebui eu să-ntonez, în cinstea mea şi-a fiului
Pe care mi-l vedeţi aicea, un cînt de slavă, triumfal,
Pentru a noastre mari succese:
„Preafericite Strepsiade,
Tu însuţi te-ai născut deştept,
Dar ce copil crescuşi la sîn!"

---

[1] Slujbaşi cu caracter religios, care aveau sarcina ca, în ajunul sărbătorii Apaturiilor, să guste felurile destinate ospăţului public care avea loc în prima zi a sărbătorii.

(Către fiul său:)

Aşa vor spune de acum
Prietenii şi toţi acei
Ce sînt cu mine în district,
Invidioşi de a vedea
Procesele cum le pledezi
Şi cît de sigur le cîştigi.
Intîi, în cinstea ta să-ntind
O masă mare şi bogată.

(Intră la Strepsiade. Soseşte primul creditor, întovărăşit de un martor.)

PRIMUL CREDITOR

PASIAS

(martorului)

Aşadar, omu-ar trebui să se lipsească de avere?
Ba, nicidecum. Era mai bine atunci, în ziua ceea chiar,
Să las ruşinea la o parte decît să-mi fac atît necaz:
Căci ca să-mi intru în parale, eu astăzi te tîrăsc cu mine
Să îmi fii martor şi, apoi, eu pe deasupra o să-mi fac
Un inamic dintr-un vecin. Dar, orice-o fi, eu niciodată
N-oi face ţara de ruşine, [1] eu însă-acestui Strepsiade
Neapărat îi fac proces...

STREPSIADE

Dar cine este dumnealui?

PASIAS

E, ştiţi, e ziua veche-nouă.

STREPSIADE

(către martor)

Te iau ca martor să depui

[1] Ironie la adresa concetăţenilor maniaci de procese.

Că nu mi-a spus o zi, ci două.

(Către creditor:)

Dar ce pricină am cu tine?

PASIAS

Pentru o mie două sute de mine ce-ai împrumutat
Să cumperi calu-acela sur.

STREPSIADE

Un cal, ai auzit, un cal?
Cînd ştie toată lumea cît detest eu cai şi călărie.

PASIAS

Pe Zeus, dar tu mi-ai promis şi ai jurat să mi-i întorci

STREPSIADE

Pe-atuncea însă nu ştiam că Fidipide o să-nveţe
Vorbirea asta nouă, tare, ce-i dă pe toţi de-a berbeleacul.

PASIAS

Şi-acum, de-aceea ai de gînd să negi că-mi eşti dator ceva?

STREPSIADE

Altfel de ce folos mi-ar fi învăţătura lui de azi?

PASIAS

Şi ai fi gata de tăgadă, jurînd pe zei oriunde-ţi cer? [1]

[1] Pe altarul din Agora sau pe Acropole, sau în oricare alt sanctuar indicat de reclamant, care avea dreptul de a alege locul unde să se depună jurămîntul.

STREPSIADE

Pe zei? Pe care zei anume?

PASIAS

Pe Zeus, Hermés, Poseidon.

STREPSIADE

Pe Zeus, dacă-mi dai prilejul să jur, ofer și trei oboli.[1]

PASIAS

Și pentru-obrăznicia asta, ce-o spui rîzînd, nu te ia dracu?

STREPSIADE

Dubit și pus la saramură, ai face-un minunat burduf.

PASIAS

Ah! cum îți rîzi acum de mine!

STREPSIADE

Burduf să ție șase vedre.

PASIAS

Pe Zeus cel atotputernic, ca și pe ceilalți zei din ceruri,
Ai să-mi plătești ocara asta, să știi, cu vîrf și îndesat.

STREPSIADE

Mă faci să rîd peste măsură cu toată gloata ta de zei.
Iar Zeus al tău, luat ca martor, e-un caraghios pentru acei
Care cunosc cum e povestea.

---

[1] În semn de dispreț, față de jurămînt.

PASIAS

Încît privește-aceste vorbe, o să-ți plătească el, n-ai grijă,
Dar vreau să știu ce ai de gînd, dacă îmi dai ori nu-mi dai banii;
Să-mi spui și lasă-mă să plec.

STREPSIADE

Mai stai și-am să-ți răspund eu, clar.

(Intră la el.)

PASIAS

(către martor)

Pe tine cum te taie capul: o să-mi plătească? Da, sau ba?

STREPSIADE

(se întoarce cu o copaie)

Unde-i acel care-a venit să ceară plata datoriei?

(Arătînd copaia.)

Hai, spune repede, ce-i asta?

PASIAS

Păi, ce să fie: o copaie.

STREPSIADE

Cînd ești așa de nătărău, cum îndrăznești să-ți mai ceri banii?
Oricine-ar fi, n-am să-i plătesc nici o lețcaie-atunci cînd spune
Că copină e o copaie.

PASIAS

Așadar nu vrei să-mi plătești.

STREPSIADE

Pe cît știu, nici prin cap nu-mi trece.
Dar nu vrei să mă lași în pace, s-o ștergi din fața ușii mele ?

PASIAS

Mă duc, și trebuie să știi, chiar mort eu tot plăti-voi taxa.

(Iese împreună cu martorul.)

STREPSIADE

Plătește. Ai s-o pierzi ca cele o mie două sute mine.
Cu toate astea n-aș dori să suferi pierderea aceasta
Numai fiindcă îi spuseși copinei cum nu trebuiește.

(Intră al doilea creditor.)

AMINIAS

(al doilea creditor; un tînăr elegant, îmbrăcat după ultima modă)

Ah ! Vai de mine ! vai de mine !

STREPSIADE

Dar cine se bocește-acolo
O fi vreun zeu de-al lui Karkinos [1] de se jelește-așa de tare.

AMINIAS

Ce vă uitați așa la mine ? Vreți poate să știți cine sînt ?
Un om năpăstuit de soartă.

STREPSIADE

Atunci rămîi așa cum ești.

---

[1] Autor de tragedii care, în una din dramele sale, introdusese zei care se lamentau.

AMINIAS

O, zei, cumplită soartă;
Ce carul mi-a stricat
Condus de caii mei !
O, Palas, sînt pierdut. [1]

STREPSIADE

Te-a necăjit Tlepélem ?

AMINIAS

Nu-ți bate joc de mine,
Zi fiului tău mai degrabă să-mi dea paralele-napoi,
Azi mai cu seamă cînd îmi merge, și fără asta, tare prost.

STREPSIADE

Dar despre ce parale-i vorba ?

AMINIAS

De cele date cu-mprumut.

STREPSIADE

Pe cît văd eu, într-adevăr, nenorocit grozav mai ești.

AMINIAS

(crezînd că face aluzie la rana vizibilă de la cap)

A, da, pe cînd mînam eu caii, căzui din carul meu la curse.

---

[1] Versuri parodiate după o tragedie a lui Xenocles, fiul lui Karkinos, în care unul din personaje deplînge moartea fratelui său, ucis de un oarecare Tlepolemos.

STREPSIADE

Ce aiurezi atunci ca unul trîntit pe jos de un măgar?

AMINIAS

Poate-aiurez fiindcă vin să intru-n bănișorii mei?

STREPSIADE

Eu cred că nici tu n-ai scăpat în toate mințile.

AMINIAS

De ce?

STREPSIADE

Pe cît văd eu ți-a zdruncinat grozav și creierii din cap.

AMINIAS

O să se zdruncine și-ai tăi, cînd te-oi chema în judecată,
De nu-mi dai banii înapoi.

STREPSIADE

Să-mi spui, te rog, cînd Joe plouă,
Socoți că pică-o apă nouă, sau e mereu aceeași apă
Pe care soarele o suge, de jos, de-aici, de pe pămînt?

AMINIAS

Habar nu am ce apă este și nici nu mă interesează.

STREPSIADE

Cînd nu știi ce se-ntîmplă-n cer, mai ai pretenții să-ți vezi banii?

AMINIAS

Dacă cumva ești strîmtorat, poți să-mi plătești numai dobînda.

STREPSIADE

Dobîndă? Ce-animal e ăsta?

AMINIAS

Ce vrei să fie? zi cu zi
Și-n orice lună, banii cresc, așa, cu cît se scurge vremea.

STREPSIADE

Bine-ai adus-o. Și pe urmă, crezi tu că marea-i azi mai plină
Decît era mai înainte?

AMINIAS

Ba, asta nu, că-n firea mării nu e să crească zi cu zi.

STREPSIADE

Dar, mizerabile, atunci dacă nici marea nu sporește,
Deși în ea se varsă fluvii, cum vrei să-ți crească banii tăi?
Vrei să mă dai în judecată?... Ia-ți tălpășița de pe-aici.
Să mi se-aducă un baston.

AMINIAS

Imi sînteți martori cum se poartă.

STREPSIADE

Ei, șterge-o, piei din ochii mei.

AMINIAS

Asta-i curată silnicie.

STREPSIADE

Hai, cal de curse, la galop, că te înțep acuși sub coadă.

(Aminias o ia la goană.)

Fugi, hai? Știam eu bine c-am să te pun, frumos, pe goană,
Cu roate și cu atelaj, de n-o să te mai prindă nime.

(Intră în casă.)

CORUL

Aceasta-nseamnă să iubești
Afacerile necurate!
De dragul lor acest bătrîn
Vrea să-și înșele creditorii,
Să nu-și achite datoria,
De-aceea n-o să treacă mult
Și cine știe ce-ntîmplare
Va face ca pe-acest sofist,
Pentru atîtea șmecherii,
Să-l răsplătească într-o zi.
El în curînd o să găsească
Ce căuta mereu, de mult:
Să-i fie fiul bun de gură
Să știe să răstoarne legea,
Să-i biruie pe toți acei
Cu care va avea de-a face,
Chiar dac-ar fi ca pentru asta
Să spuie-orice nelegiuiri.
Dar poate va veni o vreme
Cînd ar dori ca fiul său
Din naștere să fi fost mut.

(Strepsiade se năpustește afară din casă, urmat de aproape de către Fidipide.)

STREPSIADE

Vecini, prieteni, rubedenii, săriți, săriți în ajutor,
Și mă-apărați în orice chip, că mă snopește în bătaie!
Ah, capul meu! Și falca mea!

(Către Fidipide:)

Il bați pe tată-tău!

FIDIPIDE

(foarte calm)

Da, tată!

STREPSIADE

Vedeți? Mărturisește singur!

FIDIPIDE

Desigur!

STREPSIADE

Paricid! tîlhar!

FIDIPIDE

Zi înainte-așa mereu, și chiar mai tare dacă-ți vine.
De-ai ști tu ce plăcere-mi face s-aud asemenea insulte?!

STREPSIADE

Stricatule!

FIDIPIDE

Mă copleşeşti cu ploaia ta de trandafiri.

STREPSIADE

Il baţi pe tată-tău !

FIDIPIDE

Şi pot, în faţa zeilor să-arăt,
Că-aveam tot dreptul să te bat.

STREPSIADE

Canalie fără pereche !
Cum poate cineva să bată pe al său tată cu dreptate ?

FIDIPIDE

Am să-ţi arăt şi am credinţa c-am să te-nfund, argumentat.

STREPSIADE

In asta să mă-nfunzi ? Auzi !

FIDIPIDE

In totul, fără greutate. Iţi las s-alegi din judecăţi
Pe-aceea pe care o preferi.

STREPSIADE

Din care ?

FIDIPIDE

Dreapta, sau cea strîmbă.

STREPSIADE

Dar eu te-am învăţat, sărmane, să-ntorci justiţia pe dos,
Iar nu să mă convingi pe mine că este drept şi e frumos
Un tată ciomăgit să fie, şi încă cum, de-ai lui feciori.

FIDIPIDE

Eu sînt în stare-a te convinge aşa, încît tu însuţi, tată,
Nu o să ai nimic de spus de-ndată ce-ai să mă asculţi.

STREPSIADE

Intr-adevăr sînt curios să-aud şi eu ce poţi să-mi spui.

CORUL

E rîndul tău, bătrîne, vezi, în ce chip poţi veni de hac
Acestui om.
Căci trebuie să aibă-n spate ceva ce-i dă atît curaj
Şi-obrăznicie.
Se bizuie el pe ceva, de are-atîta siguranţă
Precum se vede.

CORIFEUL

E bine corului să-i spui de la-nceput cum s-a iscat
Incăierarea între voi. Aceasta n-ar fi rău s-o faci.

STREPSIADE

Intr-adevăr, da, am să spun, cum am ajuns să ne sfădim.
Eram, aşa cum ştiţi, pe cale să ne-aşezăm la un ospăţ.
Intîi i-am spus să-şi ieie lira, să-mi cînte, colo, un poem

De Simonide[1] despre Krios[2]: „Berbece, cum te-au scărmănat".
Dar el, îndată îmi răspunse că-s obiceiuri demodate
Să cînţi din gură şi din liră, cînd stai la un pahar de vin,
De parcă-ai fi ca o femeie care rîşneşte orz prăjit.

FIDIPIDE

Păi nu era drept să te bat, şi să te calc chiar în picioare,
Cînd mi-ai pretins să-ţi cînt la masă, de parcă eu aş fi fost greier
Şi n-aveam dreptul să mănînc.

STREPSIADE

Şi-n casă tot aşa-mi vorbi,
Iar cît priveşte Simonide, ci-că-i poet fără valoare.
Iar eu, nu fără greutate, ce-i drept, m-am stăpînit întîi,
Apoi i-am spus ca, cel puţin, să ia un ram de mirt în mînă
Şi să-mi recite din Eschil. Dar el a şi-nceput să-mi spună
Că printre ceilalţi poeţi Eschil e cel mai zgomotos,
Că-i fără şir şi e bombastic, prăpăstios prin excelenţă.
Atunci eu am simţit, îndată, în inimă ca un tăiuş.
M-am stăpînit cu toate-acestea şi-am zis: Ei bine-atunci recită
Măcar ceva din cei moderni, vreun vers ştiut din vreun savant —
Şi el pe dată îmi cîntă un cîntec din Euripide
In care se vorbea de-un frate ce — o, Apollo, mă fereşte —
Pe surioara lui de mamă şi-o violase. Şi atunci
Pierzîndu-mi cumpătul, pornii să-l ocărăsc cu vorbe grele.
De-aici, fireşte, unu-a spus o vorbă, altul altă vorbă,
Pînă-n sfîrşit sări asupră-mi şi prinse să mă burduşească,
Să mă înghesuie, să-mi care, să mă omoare şi-alta nu.

---

[1] Vestit poet liric care delectase generaţia dinaintea lui Aristofan.
[2] Renumit atlet. In elină *krios* înseamnă berbec. Atletul este comparat cu un berbec tuns.

FIDIPIDE

Şi nu era poate pe drept de-ndată ce tu nu admiri
Pe marele Euripide, pe cel mai înţelept poet?

STREPSIADE

El?! Cel mai înţelept? Dar ce cuvinte meriţi pentru asta
Ţi-aş spune eu, dar iar mă baţi.

FIDIPIDE

Desigur. Şi-ar fi foarte drept.

STREPSIADE

Cum, drept?! Neruşinat ce eşti! Eu care te-am crescut şi care
Doar cît bolboroseai din gură şi eu ghiceam tot ce doreşti,
De cum îmi gîngureai un „ap", eu îţi şi dam apă să bei.
De cum spuneai o dată „papă", îţi dam îndată demîncare.
Nici nu-apucai să zici „ca-ca", şi eu te şi duceam afară
Şi te ţineam în faţa mea.

(Mai animat:)

Iar tu cînd mă strîngeai de gît,
Mai adineauri, eu, oricît strigam şi tot urlam la tine
Că-mi vin nevoile, mişele, tu n-ai vrut să mă scoţi afară.
Aşa că, tot numai sudori făcui şi eu pe mine „caca".

CORIFEUL

Eu cred că tinerii din cor
Nici nu mai pot de nerăbdare
Să ştie ce-are să răspundă
Al nostru tînăr învăţat,
Căci dacă după o purtare
Ca asta, omu-acesta poate,

Prin lunga lui sporovăială,
Să-l şi convingă pe bătrîn,
Atunci pe toate-aceste rable
N-oi da o ceapă degerată.

CORUL

Acuma este rîndul tău, făuritor de vorbe noi,
Să afli-un mijloc de-a convinge, care să deie aparenţa
Că toate cele ce vei spune într-adevăr sînt lucruri drepte.

FIDIPIDE

Plăcut mai e să te ocupi de lucruri noi, ingenioase,
Şi să te poţi uita de sus la toate legile-n fiinţă.
Aşa, de pildă, atunci cînd mă ocupam de cai şi curse,
Eu nu puteam fără greşeală nici să îndrug trei vorbuliţe,
Dar astăzi de cînd acel care stă colea a sfîrşit cu-aceste
Nimicuri şi de cînd eu sînt deprins cu-argumentări subtile,
Cu verbul ascuţit şi cu întortocheate şiretlicuri,
Voi fi-n măsură să arăt că-i drept pe taică-tu să-l baţi.

STREPSIADE

Pe Zeus! Du-te iar la curse, prefer să întreţin din nou
Un atelaj cu patru cai, decît să fiu snopit în pumni.

FIDIPIDE

Revin la ceea ce spuneam, cînd mi-ai tăiat deodată vorba.
Şi, mai întîi, am să te-ntreb : cînd eram mic, nu mă băteai ?

STREPSIADE

Ba da, spre binele tău doar, din grija ce-ţi purtam tot timpul.

FIDIPIDE

Atuncea, spune-mi, nu e drept la rîndu-mi să arăt şi eu
Aceeaşi grijă pentru tine şi interes, şi să te bat,
De vreme ce a te-ngriji de cineva înseamnă-a-l bate ?
Mai spune-mi, trupul tău de ce scutit să fie de bătaie,
Iar al meu nu ! Şi doar eram şi eu om slobod din născare !
Ştiu bine că tu-ai să-mi răspunzi că-aşa e dat copilului.
Dar pentru ce, mă rog, un tată nu ar păţi şi el la fel ?
Eu aş putea-ntorcîndu-ţi vorba, să-ţi spun că oamenii bătrîni
Ajung copii a doua oară şi e mai drept şi mai firesc
Să-i pedepsim pe ei mai mult, decît pe nişte copilaşi,
Cînd mai ales a lor greşeli se pot ierta şi mai puţin.

STREPSIADE

Dar legea nicăieri nu spune că fiu-şi poate bate tatăl.

FIDIPIDE

Dar cel care-a făcut întîi această lege pentru toţi
N-a fost un om cum sîntem noi, şi cum altfel decît prin vorbe
A-nduplecat el pe străbuni ca să primească legea asta ?
De ce nu mi-i permis şi mie să fac de astăzi înainte
O lege nouă-ngăduind la fii să-şi bată taţii lor ?
Bătăile ce le-am primit 'nainte de această lege
Să fie şterse. De acord. Să treacă asta de la mine.
Ia uită-te tu la cocoşi, sau şi la alte vietăţi,
Ce zdravăn îşi mai bat părinţii şi, totuşi, ce deosebire
E între noi şi între ei, decît că ei nu fac decrete ?

STREPSIADE

De ce dacă imiţi în totul cocoşii, nu mănînci şi tu
Ca ei, din bălegar de cal şi nu dormi stînd pe o prăjină ?

FIDIPIDE

Nu e totuna ; nici Socrate nu ar împărtăşi părerea.

STREPSIADE

Atunci nu bate, că-ntr-o zi tu însuţi ai să te căieşti.

FIDIPIDE

De ce ?

STREPSIADE

Fiindcă dreptul meu, de a te bate eu pe tine,
Şi ţie îţi va folosi cînd vei avea vreodată-un fiu.

FIDIPIDE

Dar dacă n-am, atunci înseamnă că am mîncat bătăi degeaba,
Iar tu, acolo, în mormînt, parcă te văd rîzînd de mine.

STREPSIADE

Eu cred, bătrîni de vîrsta mea, că el grăit-a cu dreptate
Să-ngăduim acestor tineri, tot ce-i cinstit, aşa să fie,
Căci drept e să fim pedepsiţi de cîte ori călcăm dreptatea.

FIDIPIDE

Consideră şi celalt punct.

STREPSIADE

Atuncea sînt un om pierdut.

FIDIPIDE

Şi totuşi n-o să-ţi pară rău că te-am tratat cum te-am tratat.

STREPSIADE

De ce ? Ia spune-mi ce folos pot eu să am din treaba asta?

FIDIPIDE

Pe mama am s-o bat la fel. [1]

STREPSIADE

Cum ? Cum ai spus ? Dar crima asta
E şi mai grea ca cea dintîi.

FIDIPIDE
(mai însufleţit)

Ce-ai zice cînd cu judecata
Cea strîmbă eu ţi-aş dovedi
Că ori şi cine e dator
Pe maică-sa să o şi bată ?

STREPSIADE

Ce să mai zic ? De faci aşa,
Nu-ţi mai rămîne altă treabă
Să faci, decît să te arunci
In Baratron [2], cu-al tău Socrate
Şi a lui strîmbă judecată.

---

[1] Fidipide se gîndea că Strepsiade, care era supărat pe nevastă-sa fiindcă era mîndră şi cheltuitoare, are să fie bucuros să ştie că şi ea o să fie bătută de feciorul-său.
[2] Prăpastia în care erau azvîrliţi criminalii la Atena.

(După un moment de tăcere, Strepsiade se întoarce brusc spre cor.)

O, Nouri, voi sînteţi pricina că am ajuns cum am ajuns,
Căci eu mi-am pus numai în voi nădejdea-n tot ce mă priveşte.

CORUL

Ba, mai curînd, tu eşti de vină de toate cîte ţi se-ntîmplă,
Căci tu eşti doar acela care te-ai dat la rele şi păcate.

STREPSIADE

Ce nu mi-aţi spus de la-nceput şi-aţi zăpăcit un biet ţăran,
Un biet bătrîn nepriceput?

CORUL

Noi aşa facem cu oricine
Cînd dăm de cîte cineva ce-i pătimaş pentru păcate.
Il ducem la nenorocire, ca omul singur să înveţe
Că-n viaţă trebuie să trăiască în frica zeilor.

STREPSIADE

Vai mie!
Ce crud e tot ce-mi spuneţi, Nouri, dar ce aud e-atît de drept!
Eu trebuia să dau-napoi toţi banii ce-am împrumutat.

(Către Fidipide:)

Şi-acuma, scumpul meu băiat, să vii cu mine să distrugem
Pe Herefon şi pe Socrate, pe ticăloşii-aceştia doi,
Căci numai ei ne-au înşelat, pe tine şi pe mine. Ei!

FIDIPIDE

Numai că eu nu am de gînd să fac vreun rău la ai mei dascăli.

STREPSIADE

Ba da, ba da, cinsteşte numai pe Joe, care-i zeul tată.

FIDIPIDE

Ei, na-ţi-o! Ai spus „zeul tată“ de parc-ar exista un Zeus.
Poveste veche!

STREPSIADE

Da, există.

FIDIPIDE

Vîrtejul, numai el domneşte
De cînd l-au alungat pe Zeus.

STREPSIADE

Dar nu l-au alungat. Şi eu
Credeam ca tine altădată.

(Adresîndu-se vasului:)

Din cauza Vîrtejului [1]
Acesta.

(Adresîndu-se vasului.)

Vai de capul meu, eu care te-am luat drept zeu,
Sărmane vas de lut ce eşti!

FIDIPIDE

Rămîi să spui de unul singur tot felul de copilării.

(Pleacă.)

---

[1] Joc de cuvinte. *Dinos* în greceşte înseamnă şi vîrtej şi un fel de vas de băut, din argilă, un vas adînc, larg la gură şi ascuţit jos.

STREPSIADE

Ce rătăcire! Să mă lepăd de zei, cum m-a-nvățat Socrate!

(Intorcîndu-se către statuia lui Hermes din apropiere:)

O, Hermes, nu porni acum a ta mînie împotrivă-mi.
Mă iartă de m-a rătăcit pălăvrăgeala și să-mi spui
De trebuie să-i urmăresc, să-i chem în fața judecății,
Că fac tot ceea ce dorești.

(Se apropie de statuia lui Hermes și trage cu urechea ca și cum ar asculta glasul zeilor.)

Imi dai povață minunată spunîndu-mi să nu fac proces,
Ci să dau foc cît mai degrabă la cuibul cu palavragii.

(Chemînd:)

Aicea, Xantias, aici. Dă-mi scara, adă-mi un topor,
Tu urcă-te pe gînditoriu și, dacă ții la mine, prinde
A dărîma acoperișul pînă-o să cadă peste ei.

(Xantias se urcă pe acoperiș și începe să-l dărîme.)

Iar mie-aduceți-mi o torță aprinsă, să-i învăț eu minte
Oricît de șarlatani ar fi.

UN DISCIPOL

(dinăuntru)

Oh, vai de mine, vai de mine!

STREPSIADE

E rîndul tău, acum, făclie, să arzi cu vîlvătăi de flăcări.

DISCIPOLUL

Ei, omule, ce faci acolo?

STREPSIADE

Ce fac? Nu vezi? E foarte simplu. Dialoghez în mod subtil
Cu căpriorii.

ALT DISCIPOL

(dinăuntru)

Vai de mine, dar cine dă foc casei noastre?

STREPSIADE

Cel căruia i-ați scos mantaua.

AL DOILEA DISCIPOL

Dar ne omori aici pe toți.

STREPSIADE

Păi, tocmai asta vreau și eu, toporul doar să nu-mi înșele
Speranțele, sau mai-nainte, să nu-mi rup gîtul eu, căzînd.

SOCRATE

(apărînd la fereastră)

Ei, ce faci tu, mă rog, de fapt, acolo pe acoperiș?

STREPSIADE

Plutesc aicea în văzduh și, precum vezi, mă uit la soare [1].

SOCRATE

O să mă-năbuși. Vai de mine!

---

[1] Strepsiade îi dă lui Socrate răspunsul pe care acesta i l-a dat cu ocazia primei lor întîlniri.

AL DOILEA DISCIPOL

Iar eu, sărmanul, mă fac scrum!

STREPSIADE

Dar voi de ce v-ați apucat să faceți zeii de ocară,
Să iscodiți luna din cer?

(Către Xantias:)

Gonește-i, nu-i lăsa, lovește-i, pentru o mie de motive,
Dar mai ales pentru că ei făcut-au zeii de ocară.

CORUL

(retrăgîndu-se:)

Și-acum să mergem, corul nostru, pe astăzi, a jucat destul.

11-24-45

Responsabil de carte: C. Olariu
Tehnoredactor: G. Strominger   Corector: A. Dram

Dat la cules 30.11.54. Bun de tipar 26.02.55. Tiraj 7900 + 200 ex. Hîrtie semivelină ed. mată de 65 gr. m. p. Ft. 700 × 1000|32. Coli ed. 4,11. Coli de tipar 4,25. Preţul unui exemplar broşat 4 — 1/1 legat 10 lei. Ediţia I. Comanda 1458. Planşe tipar 1. A. nr. 06214. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A-31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 2568 la Intrep. Poligr. „Apărarea Patriei" Str. Isvor 137, Bucureşti — R.P.R.